

5-тақырып

ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ ТЕТІГІ. ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН ФУНКЦИЯЛАРЫ

Мақсаты: Студенттерде Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеудің түсінігі, белгілері. Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауды басқаратын жалпы және арнайы органдар. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік басқарудың жекелеген функциялары туралы мәліметтерді қалыптастыру

Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеудің түсінігі, белгілері. Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауды басқаратын жалпы және арнайы органдар. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік басқарудың жекелеген функциялары. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметті лицензиялау. Экологиялық нормалауды құқықтық реттеу және қоршаған ортаға әсердің жол беруге болатын шекті нормативтері. Экологиялық таңбалаудың құқықтық негіздері. Экологиялық сараптама: мақсаттары, міндеттері, түрлері. Экологиялық рұқсаттар – қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқарудың нысаны ретінде. Экологиялық сақтандыруды құқықтық реттеу. Экологиялық бақылаудың түрлері мен міндеттері. Табиғи ресурстардың мемлекеттік кадастрларының бірыңғай жүйесі. Қоршаған ортаны қорғаудың экономикалық әдістері. Табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау жөніндегі шараларды жоспарлау мен қаржыландыру. Қоршаған ортаға келтірілген залалды экономикалық бағалау. Парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулері саласындағы мемлекеттік реттеу. Экологиялық мониторингті жүзеге асырудың тәртібі. Экологиялық аудиттің құқықтық жағдайы.

Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеудің түсінігі, белгілері.

Мемлекет механизмі (аппараты) – бұл органдар, мекемелер және лауазымды тұлғалардың жүйесі, онда олар белгіленген құқықтық тәртіп бойынша мемлекеттік-билік өкілеттіктерімен қамтамасыз етіледі және мемлекет функциясын жүзеге асырады [50].

Мемлекеттік басқару әмбебап ұғым ретінде мемлекетке тән барлық белгілерді көрсетсе керек, ол мемлекеттің мәні мен әлеуметтік маңызын, қызметтері мен қызмет әдістемелерін айқын байқатады. Бірегей мемлекеттік билікті үш тармаққа – заң шығарушы, атқарушы және сот биліктеріне бөлінуіне қарамастан, мемлекеттік басқарудың өзіне тән белгілері оның басқа да түрлерінде өз орындарын алады.

В.Н. Уваровтың пікірінше, мемлекеттік басқару дегеніміз – қоғамда бекітілген, қорғалатын және қолданыстағы әлеуметтік нормативтерді сай келуі мақсатында әлеуметтік жүйеге, соның ішінде оның құрылымдық бөліктеріне, адамдар ұжымына (басқару объектісі) билікті-ұйымдастырушылық және реттеуші ықпал ету, бұл орайда аталған шараларды жүзеге асыруға арнайы құрылған әкімшілік аппараттар (басқару субъектісі) ықпал етеді.

Басқаруға экономика да, әкімшілік-саяси құрылыстың әлеуметтік саласы да жатады. Өз кезегінде, басқару қызметінің өзі арнайы адам қызметі ретінде қоғамның қай саласында жүзеге асырылатындығына байланысты өзінің төл түпнұсқасын алып, мән-мағынасына жете алады.

Ендеше, ықпал ету тарапына байланысты мемлекеттік басқару салаларын қарастырамыз.

Әлеуметтік саланы басқару объективтік негізде топтастырылған бірегей кешенді құрайды. Бұл қызмет рухани құндылықтарды құру және таратудан, адамды тәрбиелеуден, халыққа әлеуметтік-мәдени және өзге де қызмет көрсетуден көрінеді.

Әкімшілік-саяси саладағы басқару ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етумен, ішкі саяси тұрақтылық пен қоғамды біріктірумен байланысты. Бұл салада қорғаныс, ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер, әділет, прокуратура және сыртқы істер салаларындағы басқару ерекшеліктері құрайды.

Басқару дегеніміз, Б.А. Жетпісбаевтың пікірінше, тек қана техникалық құралдардың көмегімен ғана емес, сондай-ақ адамдардың мінез-құлқын реттеуді және олардың қызметін ұйымдастыруды қамтамасыз ететін мемлекеттік-құқықтық механизм арқылы жүзеге асырылады.

Д.Л. Байдельдиновтың жұмысында экология саласындағы мемлекеттік басқарудың механизмі зерттелінген. Ғалымның пікірінше, экология саласындағы мемлекеттік басқару – қоғам және табиғаттың өзара әрекеттестігі барысында экологиялық тәртіпті қамтамасыз етуге және де мемлекет субъектілерінің экологиялық құқықтарын жүзеге асыруға әрі олардың экологиялық міндеттерін сақтауға бағытталған мемлекеттік органдардың атқарушы-өкімдік қызметі.

Біздің пікірімізше, экологиялық саладағы мемлекеттік басқарудың құқықтық механизмі республикадағы қазіргі жағдайларды ескере отырып қарастырылуы керек деген өте әділ тұжырымдама жасалған.

Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауды басқаратын жалпы және арнайы органдар. Республикадағы экология мәселелері мемлекеттік органдардың кең ауқымымен бақыланады. Жалпыға бірдей қабылданған модельге сәйкес олар негізінен үш топқа бөлінеді: өкілді билік органы, атқарушы билік, сот жүйесі.

Бұл топтардың әрқайсысы өздерінің мақсаттары, сипаты мен ауқымы, нысандарымен, әдістерімен өзара ерекшеленеді.

Табиғи ресурстарды пайдалану мен қорғауды мемлекеттік басқару әртүрлі деңгейдегі әртүрлі мемлекеттік органдармен жүзеге асырылады. Оларды үш түрге бөлуге болады: жалпы құзыреттілік органдары, арнайы құзыреттілік органдары, функционалдық органдар. Табиғатты пайдалануды басқарудың және қоршаған ортаны қорғаудың жалпы құзыреттілік органдарының ерекшелігі, олар өздерінің құзыретіне байланысты басқа да міндеттерді шешумен қатар: экономикалық даму, әлеуметтік дамуды басқару (денсаулық сақтау, білім беру және т.б.), мәдениет, қорғаныс, ғарыш және т.б. Табиғатты ұтымды пайдалануда және табиғатты қорғауды қамтамасыз ету мәселелерін шешуде әртүрлі деңгейде әрекет ететін мамандандырылған басқару органдарының рөлі жақсы.

Оларға қоршаған ортаны реттеу, лицензиялау, сертификаттау, бақылау және т.б. байланысты ең жауапты функциялар жүктелген.

Мамандандырылған органдарға қоғам мен табиғат арасындағы өзара әрекеттесу саласындағы проблемаларды шешу үшін құрылған мекемелер кіреді.

Бұл органдардың табиғатты қорғау және табиғатты ұтымды пайдаланудың арнайы мәселелері бойынша ұлттық экономиканың барлық салаларына және қызмет саласына тарайтыны соншалық, олар жиі салааралық немесе ведомстволық бағынысты органдар деп аталады.

С.Б. Байсалов пен Л.В. Ильяшенко мемлекеттік органдарды үш топқа жіктеді:

- 1) жалпы құзіреттегі органдар;
- 2) ведомстволық құзіреттегі органдар;
- 3) арнайы құзіреттегі органдар.

Н.Б. Мухитдинов қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғатты пайдалану саласындағы мемлекеттік басқару органдарын үш блокқа жіктейді:

- А) жалпы басқару органдары;
- Б) арнайы басқару органдары;
- В) өзге де органдар.

Сонымен қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғат пайдалану саласындағы мемлекеттік басқару органдарының жүйесін мыналар құрайды:

1) жалпы құзіретті органдар – әртүрлі міндеттерді, оның ішінде экологиялық міндеттерді қамтитын кешенді мәселелерді шешетін органдар:

- Қазақстан Республикасының Президенті;
- Қазақстан Республикасының Парламенті;
- Қазақстан Республикасының Үкіметі;
- Жергілікті атқарушы органдар;

2) Экологиялық функцияларды орындауға арнайы өкілеттілігі бар органдар. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес, бұл органдар екі түрге бөлінген: Қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган және арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар.

А) Қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган – табиғатты қорғаудың барлық немесе бір бөлігін (блогын) орындайтын органдар:

- Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылау комитеті.

Ә) арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар – жекелеген табиғи объектілерді қорғауды және пайдалануды ұйымдастырушы органдар. Экологиялық кодекске сәйкес, қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар мыналар болып табылады:

- 1) су қорын пайдалану мен қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 2) жер ресурстарын басқару жөніндегі орталық уәкілетті орган;
- 3) орман шаруашылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 4) жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 5) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 6) жер қойнауын зерттеу мен пайдалану жөніндегі уәкілетті мемлекеттік орган;
- 7) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 8) халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 9) ветеринария саласындағы уәкілетті орган;
- 10) өсімдіктерді қорғау мен олардың карантині саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 11) атом энергиясын пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган. Атап айтсақ:
 - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Ветеринариялық бақылау және қадағалау комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Агроөнеркәсіптік кешендегі мемлекеттік инспекция комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Су ресурстары комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Жер ресурстарын басқару комитеті.
 - Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Геология және жер қойнауын пайдалану комитеті
- 3) функционалды органдар – барлық табиғи объектілерге қатысты бір немесе бірнеше экологиялық функцияларды орындайтын органдар:
 - Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі;
 - Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Төтенше жағдайлар комитеті
 - Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Техникалық реттеу және метрология комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Құрылыс және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық істері комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Көлік комитеті;
 - Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Атомдық және энергетикалық қадағалау мен бақылау комитеті;
 - Қазақстан Республикасының Қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі;
 - және т.б.

Басшылық кең мағынада бір нәрсеге (немесе біреуге) көшбасшылық деп түсініледі. Қоғам мен табиғат арасындағы өзара іс-қимыл саласындағы басқару табиғат қорғау заңнамасының талаптарын сақтауды қамтамасыз етуге бағытталған тиісті субъектілердің әрекеттер жиынтығы болып табылады.

Осы саланың тақырыбына келсек, табиғи ресурстарды пайдалану, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану және молықтыру, қоршаған ортаның қолайлы жағдайын сақтау, қалпына келтіру, сондай-ақ жеке және заңды тұлғалардың экологиялық құқықтарын және заңды мүдделерін қорғау туралы айтылады.

Табиғатты қолдану және қоршаған ортаны қорғау экологиялық заңнаманың орындалуын қамтамасыз етуге арналған. Жалпыға ортақ заңның қоғамдық құндылығы және азаматтардың қолайлы ортаға құқығы, ең алдымен тиісті нормативтік құқықтық актілерді жүзеге асыру процесінде көрініс табады.

Басқарма мұнда қоршаған ортаны қорғау заңын қалыптастыратын нақты қоғамдық-құқықтық қатынастарды қалыптастыру құралы ретінде қолданылады.

Табиғатты қорғау және табиғи ресурстарды пайдалануды мемлекеттік басқару дегенді қалай түсінуге болады.

Бұл мәселе бойынша ғалымдардың көзқарастарындағы айырмашылықтарға назар аудармау мүмкін емес.

О.С.Колбасов нақты мемлекеттік органдардың мемлекеттік ұйымдық қызметін түсінеді.

Басқа да ғалымдар мемлекеттік басқарудың мәнін сипаттауға қажетті алғышарт болып табылады: басқару жүйесі (басқару объектісі) басқару жүйесінің (басқару объектісіне) әсер етуі сияқты басқарудың доктринасы. Г.В. Атаманчук мемлекеттік басқарудың анықтамасын беріп, биліктің ықпалын белгілейді. Ол «мемлекеттік басқару – бұл мемлекеттің қоғамдық жүйеге ғылыми негізделген, жүйелі, үздіксіз, күшті әсер етуі ...» деп көрсетеді.

Осылайша жоғарыда айтылған анықтамалар негізінде біз мемлекеттік басқару ұғымын тұжырымдаймыз – қоғамның өзара әрекеттесуінде қоршаған орта тәртібін қамтамасыз етуге бағытталған (қоршаған орта, қоршаған ортаны қорғау және қоршаған ортаны қорғаудың мемлекеттік міндеттерін орындау). Мемлекеттік органдардың атқарушы әкімшілік қызметі.

Басқарушылық қызметті жүзеге асыру әдістері әдетте заңдық әдебиетте қабылданады, олар басқару формалары мен әдістерін белгілейді.

Мемлекеттік басқару формалары үш негізгі түрде көрсетіледі:

- заң шығару – мемлекеттік органдармен басқарушылық қатынастарды реттеуге бағытталған нормативтік актілерді әзірлеу және қабылдау;
- құқық қолданушы – бұл нақты іс-қимылдарды қабылдау және жүзеге асыру арқылы әкімшілік регламенттерді іске асыруға бағытталған мемлекеттің қызметі;
- құқық қорғаушы – мемлекеттің қызметі болып табылады, мемлекеттік нормативтік актілерде көзделген талаптарды бұзған немесе орындамаған тұлғаларға қатысты жазалау шараларын қолдану.

Мемлекеттік басқарудың әдістері қазіргі заманғы иеленудің көптеген нысандарын және соның салдарынан субъектілердің көпшілігінің болу ерекшелігін ескереді. Сондықтан қазіргі кезеңде мемлекеттік басқару органдары императивті әдісті (міндетті түрде тағайындау әдісі, мемлекеттік органдардың тапсырыстарының нақты орындалуы) және ұсыныстардың әдісі (үкімет шешімдерінің орындалуы қандай да бір шартқа байланысты бірнеше вариацияда мүмкін болатын әдіс) пайдаланады. Экологиялық практикада мемлекеттік рұқсат беру әдісі пайдаланылады, үкіметтік емес органның шешімі мемлекет оны мақұлдағаннан кейін заңды күшке ие болатын әдіс. Мысалға мемлекеттің мақұлдауынан кейін міндетті сипатқа ие болатын қоғамдық экологиялық сараптаманың қорытындысын айтуға болады.

ҚР Үкіметінің қоршаған табиғи ортаны қорғау бойынша құзыреті ҚР Экологиялық кодексіне бекітілген болатын.

Қазақстан Республикасының Үкіметі қоршаған ортаны қорғау және табиғат пайдалану саласында:

1) қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану, қалдықтармен жұмыс істеу саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарын, оларды жүзеге асыру жөніндегі стратегиялық шараларды әзірлейді;

2) Қазақстан Республикасының климаттың өзгеруі саласындағы халықаралық шарттары бойынша міндеттемелерін орындау жөніндегі мемлекеттік саясатты іске асыруды жүзеге асырады;

3) табиғи ресурстарды Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен табиғатты пайдалануға беру туралы шешімдер қабылдайды;

4) өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері операторын айқындайды, сондай-ақ акционер (құрылтайшы) ретінде өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері операторын құруға қатысуға, өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері операторының акцияларын (жарғылық капиталға қатысу үлестерін) сатып алуға құқылы;

5) өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерін іске асыру қағидаларын бекітеді;

б) мыналарды:

- парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлудің ұлттық жоспарын;
- қоршаған ортаны ластаудан келтірілген залалды экономикалық бағалау қағидаларын;
- мемлекеттік экологиялық ақпарат қорын жүргізу қағидаларын;

- қоршаған ортаның жай-күйі туралы және Қазақстан Республикасының табиғи ресурстарын пайдалану туралы ұлттық баяндаманы әзірлеу қағидаларын бекітеді;
 - 7) ерекше экологиялық, ғылыми және мәдени маңызы бар қоршаған ортаны қорғау объектілерінің тізбесін айқындайды;
 - 8) мыналарды:
 - Каспий теңізінің солтүстік бөлігіндегі мемлекеттік қорық аймағының шекарасын;
 - қалдықтарды әкелу, әкету және транзиттеу тәртібін;
 - парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлудің және парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлудің ұлттық жоспарындағы квоталардың белгіленген мөлшердегі резерві мен көлемін қалыптастыру тәртібін;
 - парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңіруге бағытталған жобаларды қарау, мақұлдау және іске асыру тәртібін белгілейді;
 - 9) халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асырады;
 - 10) аумақты төтенше экологиялық жағдай аймағы деп жариялайды және төтенше экологиялық жағдай аймағы құқықтық режимінің қолданысын тоқтату туралы шешім қабылдайды;
 - 11) жобаларды іске асыру кезінде алынған парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңіру бірліктерінің бөлігін басқа елдердің тізіліміне беруді және (немесе) оларды квоталардың белгіленген мөлшер резервіне немесе парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлудің ұлттық жоспарындағы квоталар көлемінің резервіне беруді шектеу туралы шешім қабылдайды;
 - 12) өзіне Қазақстан Республикасының Конституциясымен, заңдарымен және Қазақстан Республикасы Президентінің актілерімен жүктелген өзге де функцияларды орындайды.
- Қоршаған табиғи ортаны қорғау бойынша жергілікті **өкілді** және атқарушы органдардың құзыреті «Қазақстан Республикасының жергілікті мемлекеттік басқару туралы» 2001 жылғы 23 қаңтардағы ҚР Заңында бекітілген және ҚР Экологиялық кодексінде нақтыланған.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті өкілді органдарының қоршаған ортаны қорғау саласындағы құзыреті.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті өкілді органдары (бұдан әрі – жергілікті өкілді органдар) қоршаған ортаны қорғау саласында:

- 1) өз құзыреті шегінде қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаларды бекітеді;
- 2) қоршаған орта сапасының әкімшілік-аумақтық бірлік шегіндегі нысаналы көрсеткіштерін өз құзыреті шегінде бекітеді;
- 3) аумақтарды дамыту бағдарламаларын және парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңіру жөніндегі жобаларды бекітеді;
- 4) жергілікті атқарушы органдар мен заңды тұлғалар басшыларының қоршаған ортаны қорғау мен табиғат пайдаланудың жай-күйі туралы есептерін тыңдайды;
- 5) өз құзыреті шегінде табиғат пайдалану ережелерін қабылдайды, оны бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік көзделеді;
- 6) коммуналдық қалдықтардың пайда болу және жинақталу нормаларын бекітеді;
- 7) Қазақстан Республикасы заңнамасына сәйкес азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету жөніндегі өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдарының қоршаған ортаны қорғау саласындағы құзыреті.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдары (бұдан әрі – жергілікті атқарушы органдар) қоршаған ортаны қорғау саласында:

- 1) қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты іске асырады;
- 2) құзыреті шегінде қоршаған ортаны қорғау саласында келісімдер мен меморандумдар жасасады;
- 3) объектілер салу жобасының ведомстводан тыс кешенді сараптамасы қорытындысының негізінде өз құзыреті шегінде жаңа объектілер салуға немесе бұрыннан барларын өзгертуге (реконструкциялауға, кеңейтуге, техникалық қайта жарақтандыруға, жаңғыртуға және күрделі жөндеуге) тыйым салады немесе рұқсат береді;
- 4) жобалардың экологиялық сараптамасын ұйымдастыруды және жүргізуді қоспағанда, өз құзыреті шегінде шаруашылық қызмет объектілерінің мемлекеттік экологиялық сараптамасын ұйымдастырады және жүргізеді;

5) өз құзыреті шегінде қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсаттар береді, оларда қоршаған ортаға эмиссияларға лимиттер белгілейді;

6) мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізу кезінде қоғамдық тыңдау ұйымдастырады;

7) қоршаған ортаны қорғау саласында құжаттар әзірлеу жөнінде ұсыныстар енгізеді, мұндай құжаттардың бастамашылық жобаларын қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның қарауына береді;

8) қоршаған ортаны қорғау саласындағы жұмыстарды орындауды және қызметтер көрсетуді жүзеге асыратын сыртқы сарапшыларды (жеке және заңды тұлғаларды) сараптамалық жұмыстар жүргізуге тартады;

9) өз құзыреті шегінде қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірлейді;

10) қалдықтарды басқару жөнінде бағдарламалар әзірлейді ұйымдастырады және олардың орындалуын қамтамасыз етеді;

11) коммуналдық қалдықтардың пайда болуы мен жинақталу нормаларын әзірлейді және жергілікті өкілді органдарға бекітуге ұсынады;

12) өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыру жөніндегі объектілерді салуға жер учаскелерін бөледі;

13) қалдықтарды жою және орналастыру жөніндегі объектілерді салуды қамтамасыз етеді;

14) коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу кезінде экологиялық талаптардың сақталуын қамтамасыз етеді;

15) қалдықтардың пайда болу көлемдерін бақылауды жүзеге асырады және қалдықтардың пайда болу көлемдерін азайтуға, олардың қайтадан немесе баламалы түрде пайдаланылу деңгейін арттыруға және көмілуге тиіс қалдықтар көлемін қысқартуға бағытталған іс-шаралар мен экономикалық ынталандырулар әзірлейді;

16) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен табиғи ресурстарды табиғатты пайдалануға беру туралы шешім қабылдайды;

17) тиісті аумақта тұрған табиғат объектілерінің жай-күйі туралы халықты хабардар етуді жүзеге асырады;

18) қоғамдық экологиялық сараптама жүргізудің тіркелуін жүзеге асырады;

19) қоршаған ортаны қорғау саласындағы инвестициялық жобаларды әзірлейді және оларды қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органға табыс етеді;

20) жергілікті мемлекеттік басқару мүддесінде Қазақстан Республикасының заңнамасымен жергілікті атқарушы органдарға жүктелетін өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады;

21) өз құзыреті шегінде табиғат қорғау іс-шараларының жоспарларын келіседі;

22) коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу саласында қолданбалы ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар жүргізуді ұйымдастырады;

23) коммуналдық қалдықтардың түзілуі мен жинақталу нормаларын есептеу қағидаларын бекітеді;

24) парниктік газдар шығарындыларын азайту мен оларды сіңіру жөніндегі жобаларды әзірлейді және қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органмен келіседі.

Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылау комитеті – арнайы уәкілетті орган ретінде танылып, комитеттің негізгі міндеттері болып мыналар табылады:

1) қоршаған ортаның сапасын жақсарту, экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, табиғи ресурстарды сақтау және қоғамның экологиялық орнықты дамуының қолайлы деңгейіне қол жеткізу;

2) қоршаған ортаны қорғау және мемлекеттік экологиялық бақылау саласындағы мемлекеттік басқару жүйесін өз құзыреті шегінде жетілдіру;

3) Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасының талаптарына сәйкес мемлекеттік экологиялық сараптаманы ұйымдастыру және өткізу;

4) эмиссияларды ұйымдастыру, үйлестіру, нормалау және экологиялық рұқсаттарды беруді жүзеге асыру;

5) мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асыру.

Комитеттің негізгі функциялары:

1) өз құзыреті шегінде мемлекеттік саясатты іске асыруды қамтамасыз етеді;

2) өз құзыреті шегінде реттеу, іске асыру және бақылау функцияларын жүзеге асырады және орталық атқарушы органның стратегиялық функцияларын орындауға қатысады;

3) адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын қозғайтын нормативтік құқықтық актілерді қоспағанда, ведомствоның құзыретіне кіретін мәселелер бойынша және министрліктердің актілерінде оларды бекіту бойынша тікелей құзыреті болған кезде нормативтік құқықтық актілерді бекітеді;

4) құзыреті шегінде жеке және заңды тұлғалардың қызметін бақылауды жүзеге асырады;

5) ведомствоның өкілеттіктеріне жататын мәселелер бойынша жергілікті атқарушы органдардың қызметін бақылау функцияларын жүзеге асырады;

6) өз құзыреті шегінде халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асырады;

7) өз құзыреті шегінде лицензиялауды немесе рұқсат беру рәсімдерін жүзеге асырады;

8) рұқсат берілетін бақылауды жүзеге асырады;

9) өз құзыреті шегінде мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізеді, сондай-ақ Қазақстан Республикасында экологиялық сараптаманы жүзеге асыру жөніндегі қызметті үйлестіреді және оған әдістемелік басшылықты жүзеге асырады;

10) құзыреті шегінде қоршаған ортаға эмиссияға рұқсаттар береді және оларда қоршаған ортаға эмиссияға арналған лимиттерді белгілейді;

11) кешенді экологиялық рұқсаттар береді;

12) өз құзыретінің шегінде табиғат ресурстарын пайдалану саласында лицензия, рұқсат, шарттар (келісімшарттар) беруді келіседі;

13) қоршаған ортаны қорғау саласында жұмыстарды орындауға және қызметтер көрсетуге арналған лицензияны беруді жүзеге асырады (қызметтің кіші түрлері: табиғатты пайдалануды жобалау, шаруашылық және өзге де қызметтердің I санаты үшін нормалау; шаруашылық және өзге де қызметтердің I санаты үшін экологиялық аудит);

14) озонды бұзатын заттарды пайдалана отырып, жұмыстар жүргізуге, құрамында озонды бұзатын заттар бар жабдықты жөндеуге, монтаждауға, оған қызмет көрсетуге рұқсат береді;

15) міндетті экологиялық аудитті жүргізу туралы шешім қабылдайды;

16) қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқару, мемлекеттік экологиялық сараптама, лицензиялық және экологиялық-сараптамалық қызмет, өз құзыретінің шегінде нормалау және стандарттар жүйесін, сондай-ақ табиғатты ұтымды пайдалануды және қоршаған ортаны қорғауды ынталандырудың экономикалық әдістері мен тетіктерінің жүйесін ұйымдастырады және жетілдіреді;

17) өз құзыреті шегінде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен экологиялық ақпаратқа қолжетімдікті қамтамасыз етеді;

18) ең озық қолжетімді технологиялар тізілімін жүргізуді ұйымдастырады;

19) экологиялық қауіпті технологиялар, техника мен жабдықтың тізілімін жүргізеді;

20) Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасының, қоршаған орта сапасы нормативтерінің және экологиялық талаптардың сақталуына, оның ішінде:

- Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасының сақталуына;
- қоршаған орта ластануының салдарын жою жөніндегі шаралардың жүргізілуіне;
- жерді жақсарту, жердің тозуын туғызатын процестер салдарының алдын алу және жою, топырақтың құнарлылығын қайта жаңғырту және сақтау жөніндегі іс-шаралар кешенінің өткізілуіне;
- жерді қайта құнарландыру жөніндегі шараларды қабылдауды қамтамасыз ететін кәсіпорындар, құрылыстар және өзге де объектілерді салу және реконструкциялау кезінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- жерді қайта құнарландыру жөніндегі жобаланған жұмыстарды орындау бөлігінде кәсіпорындар, құрылыстар және өзге объектілерді іске қосу және пайдалану кезінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- жердің бұзылуына байланысты жұмыстарды жүргізу кезінде топырақтың құнарлы қабатының алынуына, сақталуына және пайдаланылуына;
- пайдалы қазбалар қорын өнеркәсіптік өндіруден немесе өзге де бұзушы процестер мен жұмыстардан босаған жерлердің нысаналы мақсатына сәйкес бұдан әрі пайдалануға жарамды жағдайға келтірілуіне;
- қоршаған ортаны қорғауға қатысты лицензиялық-келісімшарттық шарттардың сақталуына;
- кен орындарының және өзге қоршаған орта объектілерінің бүлінуіне әкеліп соғатын ластанудан, су басудан және техногендік процестерден жер қойнауының сақталуына;
- жер қойнауын пайдалану объектілерінің консервациялануын және жойылуына;

- жер қойнауын пайдалану және минералды шикізатты қайта өңдеу кезінде экологиялық нормалардың және қағидалардың сақталуына;
- минералды шикізатты өндіру және қайта өңдеу кезінде қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша жобалық шешімдердің сақталуына;
- жер қойнауын пайдалану жөніндегі операцияларды жүргізу кезінде апаттық немесе өзге де қауіпті жағдайлардың алдын алу жөніндегі іс-шаралардың орындалуына;
- зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көмуге және сарқынды сулардың жер қойнауына төгілуіне;
- Қазақстан Республикасының континенталдық қайраңында қалдықтарды және басқа материалдарды көму, ұңғымалар мен жабдықтарды консервациялау мен демонстрациялау қағидаларының сақталуына;
- су сапасы нормативтерінің сақталуына;
- атмосфералық ауаны қорғау, сондай-ақ климат пен Жердің озон қабатын қорғау мәселелері жөніндегі, оның ішінде көлік және өзге қозғалмалы құралдарды пайдалануға шығарған және пайдаланған кезде техникалық регламенттердің, нормативтердің, қағидалардың және өзге талаптардың сақталуына;
- кәсіпорындарды пайдалануға қосу, қалдықтарды қоймалау және жағу кезінде атмосфералық ауаны қорғау жөніндегі талаптардың сақталуына;
- парниктік газдар шығарындыларын жүзеге асыру кезінде талаптардың сақталуына;
- кәсіпорындарды, құрылыстарды және өзге объектілерді салу, реконструкциялау, пайдалануға қосу және пайдалану кезінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- радиоактивті және өзге экологиялық қауіпті заттарды пайдалану, сақтау, тасымалдау, көму, кәдеге жарату немесе өзге жұмыс істеу ережелерін қоршаған орта ластануының алдын алу жөніндегі экологиялық талаптар бөлігінде сақталуына;
- химиялық және биологиялық заттарды қолдану, сақтау, тасымалдау бойынша белгіленген нормалар мен ережелердің сақталуына;
- экологиялық рұқсаттарда белгіленген табиғатты пайдалану шарттарының орындалуына;
- өндіріс және тұтыну қалдықтарын есепке алу, кәдеге жарату және залалсыздандырудың белгіленген нормалары мен қағидаларының сақталуына;
- ластаушы заттар шығарындылары мен төгінділерінің стационарлық көздері бар және өндіріс пен тұтыну қалдықтарын орналастыратын объектілердің санитарлық қорғау аймақтарына экологиялық талаптардың сақталуына;
- Қазақстан Республикасының аумағындағы радиациялық жағдайды, қоршаған орта объектілерінің радиоактивті заттармен ластануының алдын алу жөніндегі жобалық шешімдердің орындалуына;
- тазарту құрылыстары жұмысының технологиялық регламенттерінің сақталуына;
- өндірістік экологиялық бақылаудың нормалары мен қағидаларының сақталуына;
- Қазақстан Республикасының міндетті экологиялық сақтандыру туралы заңнамасының сақталуына;
- қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметтің лицензияланатын түрін жүзеге асыруға қойылатын біліктілік талаптары мен қағидаларының сақталуына;
- мемлекеттік экологиялық сараптаманы өткізудің міндеттілігі туралы және оның шарттарын орындау туралы талаптардың сақталуына;
- міндетті экологиялық аудитті өткізу және қоршаған ортаны қорғау мәселелері жөніндегі шынайы ақпаратты ұсыну туралы талаптардың сақталуына;
- Қазақстан Республикасының континенталдық қайраңында теңіздік ғылыми зерттеулерді өткізген кезде экологиялық талаптардың сақталуын;
- қауіпті қалдықтарды трансшекаралық тасымалдау қағидаларының сақталуына;
- технологияларға, техника мен жабдыққа қойылатын экологиялық талаптардың сақталуына;
- Ресей Федерациясының Үкіметі және Қазақстан Республикасының Үкіметі арасындағы «Байқоңыр» кешенін жалға алу шартында көрсетілген талаптардың сақталуына;
- озонды бұзатын заттардың нақты әкелінген, әкетілген және өткізілген саны туралы деректерді қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органға ұсыну туралы талаптардың сақталуына мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асырады;
- өндірушілердің (импорттаушылардың) қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді, залалсыздандыруды, пайдалануды және (немесе) кәдеге жаратуды ұйымдас-тырғаны үшін төлемақы төлеу жөніндегі талаптарды орындауына;

- өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері операторының Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде айқындалған талаптарды орындауына;
 - жер қойнауына мемлекеттік меншік құқығын сақтауына;
 - өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелерінің іске асырылуына мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асырады;
- 21) өз құзыретіне сәйкес Қазақстан Республикасының су қорын пайдалану және қорғау саласындағы мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады;
- 22) өз құзыреті шегінде су қорғау аймақтарында және бөліктерінде шаруашылық қызметінің режиміне қойылатын талаптардың сақталуына мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады;
- 23) жер қойнауын қорғауға мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады;
- 24) әкімшілендіру субъектілері шығарған парниктік газдар шығарындыларының көлемін бақылауды жүзеге асырады;
- 25) жер қойнауын зерттеу мен пайдалану жөніндегі уәкілетті органмен бірлесе отырып, жер қойнауын қорғау саласындағы талаптарды бұзу және жер қойнауына мемлекеттік меншік құқығын бұзу салдарынан келтірілген залалдың мөлшерін айқындайды;
- 26) құрамында кең таралған пайдалы қазбалары бар жер қойнауы учаскелерін қоспағанда, конкурста шығаруға жата-тын, сондай-ақ барлау үшін оңайлатылған тәртіппен берілетін жер қойнауы учаскелері тізбелерінің жобаларын келіседі;
- 27) мұнай өнімдерін өндіру және айналымы кезінде Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау саласындағы заңнамасының сақталуына бақылауды жүзеге асырады;
- 28) шаруашылық және қызметтің экологиялық қауіпті өзге де түрлерін жүзеге асыратын жеке және (немесе) заңды тұлғалардың міндетті экологиялық сақтандыру шартын жасасуы бойынша міндеттерін орындауға мемлекеттік бақылауды жүзеге асырады;
- 29) полигондарда қалдықтарды орналастыру және полигондарды ұстау талаптарының сақталуын бақылауды жүзеге асырады;
- 30) мемлекеттік экологиялық бақылау органдарының жүйесіндегі зертханалық-талдамалық бақылау қызметтерінің қызметін жетілдіреді;
- 31) жарғысында қоғамдық экологиялық бақылау функциялары көзделген қоғамдық бірлестіктердің тізбесін жасайды;
- 32) Каспий теңізінің қазақстандық секторында мұнай операцияларын жүргізу кезінде фондық экологиялық зерттеулер бағдарламаларын келіседі;
- 33) Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемаларын, аумақтық дамудың өңіраралық схемаларын, қала құрылысын жоспарлаудың кешенді схемаларын және экологиялық дәліздердің аумақтарын қозғайтын өзге де қала құрылысы құжаттамаларын келісуді жүзеге асырады;
- 34) Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген құзыреті шегінде әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша іс жүргізуді жүзеге асырады;
- 35) өз құзыреті шегінде Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік, мемлекеттік құпияларды қорғау, азаматтық қорғаныс, жұмылдыру дайындығы және жұмылдыру саласындағы заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілерінің сақталуын қамтамасыз етеді;
- 36) өз құзыреті шегінде ұлттық қауіпсіздік, мемлекеттік құпияларды қорғау, азаматтық қорғаныс, жұмылдыру дайындығы мен жұмылдыру салаларында Қазақстан Республикасының заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілерін сақтауды қамтамасыз етеді;
- 37) Қазақстан Республикасының заңдарында, Қазақстан Республикасы Президентінің және Үкіметінің актілерінде көзделген өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.
- Комитет өз құзыреті шегінде:
- 1) министрліктерден, ведомстволардан және өзге орталық және жергілікті атқарушы органдардан, кәсіпорындар мен ұйымдардан, сондай-ақ лауазымды тұлғалардан қажетті ақпаратты өз құзыреті шегінде алады;
- 2) кеңесу органы болып табылатын Мемлекеттік экологиялық сараптама жөніндегі Сарапшылық кеңесті құру туралы ұсыныстарды енгізеді;
- 3) мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асыру үшін қажетті құжаттамаларды, талдау нәтижелерін және өзге материалдарды сұрастырады және алады;

4) Қазақстан Республикасының қоршаған табиғи ортаны және табиғат ресурстарын қорғау мәселелері бойынша мемлекеттік бағдарламаларының және болжамдарының жобаларын іске асыру жөніндегі ұсыныстарды енгізеді;

5) Қазақстан Республикасы Қоршаған орта және су ресурстары министрлігінің құрылымдық бөлімшелеріне нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу, сондай-ақ, оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажеттілігі жөнінде ұсыныстар енгізеді;

6) өз құзыреті шегінде халықаралық экологиялық ұйымдармен, шетел заңды тұлғаларымен өзара әрекеттестікті ұйымдастырады және жүзеге асырады, Қазақстан Республикасымен қабылданған келісімдер мен конвенцияларды, экологиялық бағдарламаларды және жобаларды орындау жөніндегі мемлекетаралық ынтымақтастыққа қатысады;

7) аумақтық экология департаменттерінің қызметтерін қадағалау және үйлестіру және бақылау бойынша басшылықты жүзеге асырады;

8) Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамалық актілерімен бекітілген өзге де құқықтарды жүзеге асырады.

Комитеттің міндеттеріне мыналар кіреді:

1) Комитеттің құзыретіне кіретін мәселелер бойынша түсініктемелер беру;

2) өз құзыреті шегінде және заңнама шеңберінде, бұл жөнінде Министрліктің құрылымдық бөлімшелері мен мемлекеттік органдар ресми сұрау салған ретте қажетті материалдар мен анықтамаларды ұсыну;

3) Комитет қызметкерлерінің әкімшілік мемлекеттік қызметшілер этикасы нормаларын сақтауын қамтамасыз ету;

4) Министрлік басшылығына немесе құқық қорғау органдарына белгілі болған сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жағдайлары туралы жеткізу.

5) жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін, олардағы сын-ескертпелерді талдау және қорыту, жұмысты жетілдіру әрі жеке және заңды тұлғалардың шағымдарын туғызатын себептерді жою мақсатында қоғамдық пікірді зерделеу.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік басқарудың жекелеген функциялары. Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 6-бабына сәйкес, *Қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу:*

1) қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметті лицензиялауды;

2) экологиялық нормалауды;

3) қоршаған ортаны қорғау саласындағы техникалық реттеуді;

4) мемлекеттік экологиялық сараптаманы;

5) экологиялық рұқсаттар беруді;

6) мемлекеттік экологиялық бақылауды;

7) қоршаған ортаны қорғауды экономикалық реттеу жүйесін, неғұрлым экологиялық таза технологияларды енгізуді ынталандыруды, табиғат қорғау іс-шараларын қаржыландыру жүйесін;

8) парниктік газдар шығарындыларын квоталауды;

9) парниктік газдарды түгендеуді;

10) парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңірудің нарықтық тетігін белгілеуді;

11) парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулерінің нақты көлемінің мониторингі жүйесін;

12) мемлекеттік экологиялық мониторингі;

13) табиғат пайдаланушыларды, қоршаған ортаны ластау көздері мен учаскелерін мемлекеттік есепке алуды;

14) экологиялық білім беру мен ағарту ісін қамтиды.

Табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік басқару:

1) табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы мемлекеттік жоспарлауды;

2) табиғи ресурстарды қорғауға, пайдалануға және молықтыруға мемлекеттік бақылау жасауды;

3) табиғи ресурстарды пайдалану құқығына лицензиялар, рұқсаттар беруді және шарттар (келісімшарттар) жасасуды;

4) табиғи ресурстарды қалпына келтіру мен молықтыруды, ресурс үнемдейтін технологияларды енгізуді ұйымдастыруды;

- 5) табиғи ресурстардың мониторингі мен кадастрларын жүргізуді;
- 6) табиғи ресурстарды пайдалануға лимиттер белгілеу мен квоталар бөлуді;
- 7) табиғи ресурстарды пайдалануды, қалпына келтіру мен молықтыруды жүзеге асыратын мемлекеттік заңды тұлғаларды басқаруды;
- 8) табиғи ресурстарды қорғауды ұйымдастыруды қамтиды.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметті лицензиялау. Жеке және заңды тұлғалардың табиғат қорғау ісін жобалау, нормалау және экологиялық аудит жөніндегі қызметі шаруашылық және өзге де қызметтің I санаты үшін қоршаған ортаны қорғау саласындағы жұмыстарды орындау мен қызметтер көрсетуге арналған лицензияның негізінде жүзеге асырылады. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметті лицензиялау тәртібі мен шарттары Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 16 мамырдағы Рұқсаттар және хабарламалар туралы Заңымен реттеледі. Аталған заңға сәйкес, лицензия – жеке немесе заңды тұлғаға қауіптіліктің жоғары деңгейіне байланысты лицензияланатын қызмет түрін не лицензияланатын қызметтің кіші түрін жүзеге асыруға лицензиялар беретін бірінші санаттағы рұқсат, ал лицензиялау дегеніміз – лицензияны және (немесе) лицензияға қосымшаларды және лицензияның және (немесе) лицензияға қосымшалардың түпнұсқасын беруге және қайта ресімдеуге, рұқсаттық бақылауды жүзеге асыруға, лицензияның және (немесе) лицензияға қосымшалардың қолданысын тоқтата тұруға, қайта бастауға және тоқтатуға байланысты іс-шаралар кешені болып табылады. Қоршаған ортаны қорғау саласындағы жұмыстарды орындау мен қызметтер көрсетуге қызметті лицензиялауды Қазақстан Республикасының рұқсаттар және хабарламалар туралы заңнамасына сәйкес қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган жүзеге асырады. Сонымен қатар қоршаған ортаны қорғау саласындағы лицензияланатын қызмет түріне қойылатын біліктілік талаптарын қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган бекітеді.

Экологиялық нормалауды құқықтық реттеу – қағидалардың (нормалардың) және олардағы қамтылған қоршаған орта жай-күйінің және оған әсер ету дәрежесінің сандық және сапалық көрсеткіштерінің (нормативтерінің) жүйесі.

Экологиялық нормалаудың мақсаты болып, экологиялық қауіпсіздікті, экологиялық жүйелер мен биологиялық әртүрлілікті сақтауды қамтамасыз ететін қоршаған орта сапасын реттеу және оған жол беруге болатын әсерді белгілеу болып табылады.

Экологиялық нормалау процесінде нормативтер үшке бөлінеді:

- қоршаған орта сапасының нормативтері,
- эмиссиялар нормативтері,
- табиғи ресурстарды пайдалану мен қорғау саласындағы нормативтер.

Қоршаған орта сапасының нормативтері – қоршаған ортаның және табиғи ресурстардың адам өмірі мен денсаулығы үшін қолайлы жай-күйін сипаттайтын көрсеткіштер.

Қоршаған орта сапасының нормативтеріне:

1) қоршаған орта жай-күйінің химиялық көрсеткіштеріне сәйкес белгіленген нормативтер, оның ішінде радиоактивті заттарды қоса алғанда, жол беруге болатын шекті шоғырлану, химиялық заттардың шамалап алынған қауіпсіз деңгейлерінің нормативтері;

2) қоршаған орта жай-күйінің физикалық көрсеткіштеріне сәйкес белгіленген, оның ішінде шудың, тербелістің, магнит өрістерінің, радиоактивтіліктің, жылудың және өзге де физикалық әсерлердің жол беруге болатын шекті деңгейлерінің нормативтері;

3) қоршаған орта жай-күйінің биологиялық көрсеткіштеріне сәйкес белгіленген, оның ішінде қоршаған орта сапасының индикаторлары ретінде пайдаланылатын өсімдіктердің, жануарлардың және басқа да организмдердің түрлері мен топтарының нормативтері, сондай-ақ санитарлық-эпидемиологиялық ережелермен және нормалармен, гигиеналық нормативтермен регламенттелетін, микроорганизмдердің жол беруге болатын шекті шоғырлану нормативтері:

- топырақ бонитеті, қарашіріндінің құрамы, топырақтың су және жел эрозиясына ұшырау, олардың батпақтану, сортаңдану, тұздану көрсеткіштері және жер топырағының басқа да сипаттамалары;
- аумақтың ормандылығы және онда орман өсіру, орманның қоқыстануы, ормандардың санитарлық жай-күйі, орман қорының жекелеген учаскелерінің басқа да сандық және сапалық көрсеткіштері;
- ауыз суға және өзге де мақсаттарға пайдаланылатын су сапасының нормативтері;
- табиғи ресурстар жай-күйінің Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген өзге де нормативтері;

4) қоршаған орта сапасының Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген өзге де нормативтері жатады.

Эмиссиялар нормативтері – қоршаған орта сапасы нормативтерінің сақталуын қамтамасыз етуге жол берілетін эмиссиялар көрсеткіштері. Эмиссиялар нормативтеріне:

- 1) эмиссиялардың техникалық үлестік нормативтері;
- 2) ластаушы заттардың жол беруге болатын шекті шығарындылары мен төгінділерінің нормативтері;
- 3) өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыру нормативтері;
- 4) жол берілетін физикалық әсер (жылу мөлшерінің, шу, тербеліс, иондаушы сәуле және өзге де физикалық әсерлер деңгейінің) нормативтері;
- 5) күкіртті қоршаған ортада ашық түрде орналастыру нормативтері жатады.

Эмиссиялар нормативтері аумақтардың және акваторияның табиғи ерекшеліктері ескеріле отырып, қоршаған орта сапасы нормативтерінің сақталуын қамтамасыз етуге тиіс және жол берілетін шекті шоғырлану немесе қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері негізінде есептеледі.

Экологиялық таңбалаудың құқықтық негіздері – Қазақстан Республикасының техникалық реттеу туралы заңнамасында белгіленген тәртіппен сәйкестігі растаудан өткен өнімге экологиялық таза өнім белгісін беру.

Экологиялық таңбалаудың міндеттері:

- 1) тұтынушыларды қоршаған ортаға қауіпті өнімдерді сатып алудан (пайдаланудан) қорғау;
- 2) өнімдердің барлық түрлерін өндіру, пайдалану және жою, (кәдеге жарату, өңдеу) кезінде қоршаған ортаның ластануын болдырмау;
- 3) жабдықтардың, технологиялық процестердің, өндірістердің және өнімдердің экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- 4) экологиялық қауіпсіз технологиялық процестерді, жабдықтарды және өндірістерді енгізу;
- 5) елге экологиялық қауіпті өнімдер мен технологиялардың әкелінуін болдырмау;
- 6) отандық өнімнің экспортталуына жәрдемдесу және бәсекеге қабілеттігін арттыру болып табылады.

Экологиялық сараптама: мақсаттары, міндеттері, түрлері.

Экологиялық сараптама – көзделіп отырған шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған орта сапасының нормативтері мен экологиялық талаптарға сәйкестігін белгілеу, сондай-ақ осы қызметтің қоршаған ортаға тигізуі мүмкін қолайсыз әсерлерінің және солармен байланысты әлеуметтік зардаптардың алдын алу мақсатында сараптама объектісін іске қосуға жол берілуін айқындау.

Экологиялық сараптама мақсаты

жоспарланып отырған басқарушылық, шаруашылық, инвестициялық, норма шығару және өзге де қызметті іске асырудың қоршаған орта мен халықтың денсаулығына ықтимал теріс зардаптарын айқындау және шектеу	экономикалық даму мен қоршаған ортаны қорғау мүдделерінің балансын сақтау, сондай-ақ табиғат пайдалану процесінде үшінші тараптарға залал келтіруді болдырмау
--	---

Экологиялық сараптама түрлері

мемлекеттік экологиялық сараптама	қоғамдық экологиялық сараптама – қоғамдық бірлестіктер құратын сараптама комиссиялары ерікті негізде жүзеге асыратын қызмет түрі.
<p>мемлекеттік экологиялық сараптама объектілері</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) жоспарланып отырған шаруашылық және өзге де қызмет жобалары және оларға ілесіп, қоршаған ортаға әсерді бағалау материалдары; 2) табиғат пайдалану мәселелеріне қатысты жоспарлау алдындағы және жобалау алдындағы құжаттаманың барлық түрлері, болжамдардың, экологиялық және өзге де бағдарламалардың жобалары, мемлекеттік органдар мен ұйымдар қызметі негізгі бағыттарының тұжырымдамалары, мемлекеттік инвестициялық бағдарламалар, шарттар, келісімшарттар, оның ішінде меншік және жекешелендіру нысандарын өзгертуге қатыстылары; 3) қолданыстағы объектілер үшін қоршаған ортаға әсерді бағалау материалдарымен қоса реконструкциялау жобалары; 4) қоршаған ортаға эмиссиялар нормативтерінің жобалары; 	<p>қоғамдық экологиялық сараптама объектілері</p> <p>кез келген шаруашылық және өзге де қызметті азаматтардың өмірі мен денсаулығына қолайлы қоршаған ортаны сақтау жөніндегі қоғамдық мүдделердің сақталуы тұрғысынан қарайды.</p>

<p>5) іске асырылуы қоршаған ортаға теріс әсер етуі мүмкін Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің жобалары, нормативтік-техникалық және нұсқаулық-әдістемелік құжаттардың жобалары;</p> <p>6) кәсіпорындарды, объектілер мен кешендерді, ғимараттар мен құрылыстарды орналастыруға, салуға, реконструкциялауға, дамытуға, техникалық қайта жарақтауға, қайта бейімдеуге, жоюға арналған техникалық-экономикалық негіздемелер (есептер) және жобалар, жануарлар мен өсімдіктер дүниесі ресурстарын өндіру мен пайдалануға арналған биологиялық негіздемелер;</p> <p>7) аумақтарды ұйымдастыру схемаларының жобалары;</p> <p>8) қалалар мен аумақтарды, оның ішінде арнайы экономикалық аймақтар аумақтарын және шаруашылық қызметті жүргізудің айрықша режиміндегі аумақтарды салудың (дамытудың) бас жоспарларының жобалары;</p> <p>9) осы аумақтарға ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, экологиялық зілзала аймағы немесе төтенше экологиялық жағдай аймағы құқықтық мәртебесін беруді негіздейтін, аумақтар учаскелерін кешенді экологиялық зерттеу материалдары, сондай-ақ осы аумақтарды оңалту бағдарламалары;</p> <p>10) көршілес мемлекеттердің қоршаған ортасына әсер етуі мүмкін немесе оны жүзеге асыру үшін көршілес мемлекеттермен ортақ табиғи ресурстарды пайдалану қажет болатын немесе көршілес мемлекеттердің халықаралық шарттарда белгіленген мүдделерін қозғайтын шаруашылық және өзге де қызмет жобалары;</p> <p>11) технологияларды, техника мен жабдықты, оның ішінде Қазақстан Республикасына өткізілетіндерін (экелінетіндерін) қолдану жөніндегі құжаттама;</p> <p>12) табиғи ресурстарды пайдалануға және (немесе) алуға рұқсаттар (лицензиялар) беруді негіздейтін құжаттама.</p>	
<p>Мемлекеттік экологиялық сараптама субъектілері Мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүзеге асыратын органдар – Мемлекеттік экологиялық сараптаманы қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган; – өз құзыреті шегінде жергілікті атқарушы органдар жүзеге асырады.</p>	<p>мүдделері қозғалатын жеке тұлғалар немесе қоғамдық бірлестіктер қоғамдық экологиялық сараптаманың бастамашысы болуы мүмкін. қоғамдық экологиялық сараптаманы ұйымдастырушы – қоғамдық бірлестіктер</p>
<p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізу тәртібі. Мемлекеттік экологиялық сараптамаға құжаттаманы: 1) белгіленіп отырған басқарушылық, шаруашылық, инвестициялық және өзге де қызметтің тапсырыс берушісі (инвестор); 2) мемлекеттік экологиялық сараптамаға жататын нормативтік құқықтық актілердің, жоспарлар мен бағдарламалардың жобаларын әзірлеуді жүргізетін мемлекеттік органның басшысы табыс етеді. 2. Мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізудің тәртібін қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган айқындайды.</p>	<p>Қоғамдық экологиялық сараптама сараптаманы ұйымдастырушының оны жүргізу туралы өтініш тіркелген жағдайда жүзеге асырылады. Қоғамдық экологиялық сараптаманы тіркеу туралы өтінішті оның ұйымдастырушысы аумағында сараптама объектісінің қызметі жоспарланып отырған жергілікті атқарушы органдарға береді.</p>
<p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізу мерзімдері 1. Мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізу мерзімі мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүзеге асыратын органдарға алдын ала сараптамадан өткен қажетті барлық құжаттама берілген кезден бастап үш айдан аспауға тиіс. 2. Алдын ала сараптамадан өткізу мерзімі құжаттаманың мемлекеттік экологиялық сараптамаға келіп түскен күнінен бастап екі аптадан аспауға тиіс.</p>	
<p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманың қорытындысы</p>	<p>Қоғамдық экологиялық сараптаманың қорытындысы</p>

<p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманың қорытындысы оны жүргізу нәтижелері бойынша беріледі.</p> <p>2. Мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы экологиялық сараптама объектісін іске асыру жөнінде шешім қабылдауға болатындығы мен мүмкіндігі туралы тұжырымдарды қамтиды.</p> <p>3. Мемлекеттік экологиялық сараптаманың теріс қорытындысы болған кезде тапсырысшы сараптамаға ұсынылған материалдарды сараптамалық қорытындының ұсыныстары мен ескертпелеріне сәйкес пысықтауды қамтамасыз етуге және ол белгілеген мерзімде барлық материалдарды қайтадан қабылдауға сараптамаға табыс етуге не белгіленіп отырған қызметінен бас тартуға міндетті.</p> <p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманың жариялылығы және халықтың шешімдер қабылдауға қол жеткізуі</p> <p>1. Қоршаған ортаға эмиссиялар нормативтерінің жобаларына мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізуге өтінімдерді қоспағанда, мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізуге өтінімді белгіленіп отырған қызметке тапсырыс беруші бұқаралық ақпарат құралдарында міндетті түрде жариялауға тиіс.</p>	<p>Қоғамдық экологиялық сараптаманың нәтижелері ұсынымдық сипатта болатын қоғамдық экологиялық сараптаманың қорытындысы түрінде ресімделеді.</p> <p>Қоғамдық экологиялық сараптаманың қорытындысында:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) экологиялық сараптаманы ұйымдастырушының атауы мен заңды мекенжайы; 2) тапсырыс берушінің тегі, аты, әкесінің аты немесе толық атауы, қоғамдық экологиялық сараптама объектісінің атауы мен орналасқан жері; 3) қоғамдық экологиялық сараптама жүргізу туралы өтініштің жергілікті атқарушы органда тіркелгені туралы мәліметтер; 4) қоғамдық экологиялық сараптама жүргізу мерзімдері; 5) қоғамдық экологиялық сараптамадан өткен құжаттаманың құрамы, қоғамдық экологиялық сараптама процесінде пайдаланылған басқа да құжаттардың тізбеленіп көрсетілуі; 6) қоғамдық экологиялық сараптаманың сарапшылық комиссиясы мүшелерінің құрамы; 7) сараптама нәтижелерінің баяндалуы; 8) қоғамдық экологиялық сараптаманың ұйымдастырушысы айқындаған, қоғамдық экологиялық сараптаманы жүргізу жөніндегі тапсырмалардың сипаты; 9) қоғамдық экологиялық сараптама процесінің, оның ішінде жұртшылықпен, тапсырыс берушімен және басқа да мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жасасудың сипаттамасы; 10) қоғамдық экологиялық сараптаманың тұжырымдары қамтылуға тиіс.
<p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманы қаржыландыру</p> <p>Мемлекеттік экологиялық сараптаманы қаржыландыру бюджет қаражаты, сондай-ақ тапсырыс берушілердің қаражаты есебінен жүзеге асырылады.</p>	<p>Қоғамдық экологиялық сараптаманы қаржыландыру:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) қоғамдық экологиялық сараптаманы ұйымдастыратын және жүргізетін қоғамдық бірлестіктердің өз қаражаттары; 2) ерікті қайырымалдықтар, өтеусіз негізде ұсынылған гранттар; 3) Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде тыйым салынбаған өзге көздер есебінен жүзеге асырылады.

Экологиялық рұқсаттар – қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқарудың нысаны ретінде. Экологиялық рұқсат – жеке және заңды тұлғалардың қоршаған ортаға эмиссияларды жүзеге асыру құқығын куәландыратын құжат;

Қазақстан Республикасында табиғат пайдаланушыларға мынадай экологиялық рұқсаттар:

- 1) қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсаттар;
- 2) кешенді экологиялық рұқсаттар беріледі.

Қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсат:

1) табиғат пайдаланушы және ол жүргізіп отырған шаруашылық және өзге де қызмет туралы мәліметтерді;

2) рұқсаттың қолданылу мерзімін;

3) табиғат пайдалану шарттарын, оның ішінде олардың барлық көздері бойынша эмиссиялардың нормативтерін;

4) рұқсаттың қолданылуы кезеңіне арналған қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар жоспарын қамтитын, белгіленген үлгідегі құжаттар жиынтығы болып табылады.

Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін табиғат пайдаланушыларға рұқсат берілетін объектілер I, II, III және IV болып төрт санатқа бөлінеді.

2. I санатқа өндірістік объектілерді санитарлық сыныптауға сәйкес қауіптіліктің 1 және 2-сыныпты объектілері жатады.

II санатқа өндірістік объектілерді санитарлық сыныптауға сәйкес қауіптіліктің 3-сыныпты объектілері жатады.

III санатқа өндірістік объектілерді санитарлық сыныптауға сәйкес қауіптіліктің 4-сыныпты объектілері жатады.

IV санатқа өндірістік объектілерді санитарлық сыныптауға сәйкес қауіптіліктің 5-сыныпты объектілері жатады.

2-1. Өндірістік объектілердің санитарлық сыныпталуына сәйкес сыныпталмайтын қызмет түрлері IV санатқа жатады.

Табиғат пайдаланушылар қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсатты I санат объектілеріне – қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органнан, II санат объектілеріне – облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың жергілікті атқарушы органдарынан, III санат объектілеріне – оңайлатылған схема бойынша облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың жергілікті атқарушы органдарынан, IV санат объектілеріне облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың жергілікті атқарушы органдарынан алады.

Өтінімдер беру:

1) I санаттағы объектілер үшін – қолданыстағы рұқсат мерзімі аяқталғанға дейін не жаңа объект пайдалануға берілгенге дейін екі айдан кешіктірілмей;

2) II санаттағы объектілер үшін – қолданыстағы рұқсат мерзімі аяқталғанға дейін не жаңа объект пайдалануға берілгенге дейін бір айдан кешіктірілмей;

3) III санаттағы объектілер үшін – қолданыстағы рұқсат мерзімі аяқталғанға дейін не жаңа объект пайдалануға берілгенге дейін он жұмыс күнінен кешіктірілмей;

4) IV санаттағы объектілер үшін жаңа объект пайдалануға берілгенге дейін он жұмыс күнінен кешіктірілмей жүзеге асырылады.

Рұқсат беретін орган өтінім тіркелген күннен бастап I және II санаттардағы объектілер үшін – күнтізбелік он бес күннен аспайтын мерзімде, III санаттағы объектілер үшін – күнтізбелік бес күннен аспайтын мерзімде өтінімді оның толықтығы және осы Кодекстің талаптарына сәйкестігі тұрғысынан қарайды.

Белгіленген мерзім өткеннен кейін өтінім қарауға қабылданады не ұсынылған материалдардың жеткіліксіздігі салдарынан және (немесе) оның осы Кодекстің талаптарына сәйкес келмеуіне байланысты қабылданбайды.

Өтінім қабылданбаған кезде табиғат пайдаланушыға қабылданбау себептері уәжді түрде негізделіп, бас тарту жіберіледі.

3. Рұқсат беретін орган қабылданған өтінімдерді:

1) I санаттағы объектілер үшін – өтінім тіркелген күннен бастап екі айдан аспайтын мерзімде;

2) II санаттағы объектілер үшін – өтінім тіркелген күннен бастап бір айдан аспайтын мерзімде;

3) III санаттағы объектілер үшін – өтінім тіркелген күннен бастап он жұмыс күнінен аспайтын мерзімде;

4) IV санаттағы объектілер үшін – өтінім тіркелген күннен бастап бес жұмыс күнінен аспайтын мерзімде қарайды.

Қарау қорытындылары бойынша қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсат беріледі.

Қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсаттар қолданыстағы рұқсатта көрсетілген табиғат пайдаланудың қолданылатын технологиялары мен шарттары өзгергенге дейінгі, бірақ I, II және III санаттардағы объектілер үшін он жылдан аспайтын мерзімге беріледі. IV санаттағы объектілер үшін қоршаған ортаға эмиссияларға рұқсат, қолданыстағы рұқсатта көрсетілген табиғат пайдаланудың қолданылатын технологиялары мен шарттары өзгерген жағдайларды қоспағанда, мерзімсіз негізде беріледі.

Экологиялық бақылаудың түрлері мен міндеттері. Мемлекеттік экологиялық бақылау дегеніміз – уәкілетті органның өз құзыреті шегінде қоршаған ортаны қорғау саласындағы Қазақстан Республикасы заңдарының, Қазақстан Республикасы Президенті жарлықтарының және Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулыларының талаптарын жеке және заңды тұлғалардың сақтауын қамтамасыз етуге бағытталған қызметі; Қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды қорғау, молықтыру мен пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылаудың мақсаты – экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, табиғи және энергетикалық ресурстарды үнемдеу, биологиялық ресурстарды орнықты пайдалану, ұлттық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады.

Қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды қорғау, молықтыру мен пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылауды жүзеге асыратын органдар:

1) қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган;

2) су қорын пайдалану мен қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;

3) жер ресурстарын басқару жөніндегі орталық уәкілетті орган;

4) орман шаруашылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;

- 5) жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 6) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 7) жер қойнауын зерттеу мен пайдалану жөніндегі уәкілетті мемлекеттік орган;
- 8) азаматтық қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 9) Халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы уәкілетті орган;
- 10) ветеринария саласындағы уәкілетті орган;
- 11) өсімдіктерді қорғау мен олардың карантині саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 12) атом энергиясын пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган;
- 13) көлікті бақылау органдары болып табылады.

Қоршаған ортаны қорғау, табиғи ресурстарды қорғау, молықтыру мен пайдалану саласында объектілердің түрлеріне байланысты мемлекеттік бақылаудың мынадай түрлері қолданылады:

- 1) экологиялық бақылау;
- 2) жерлердің пайдаланылуы мен қорғалуын бақылау;
- 3) су қорын пайдалану мен қорғау саласындағы бақылау;
- 4) жер қойнауын зерттеу мен пайдалану саласындағы бақылау;
- 5) Қазақстан Республикасының орман заңнамасы саласындағы бақылау;
- 6) жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы бақылау;
- 7) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы бақылау.

Экологиялық бақылау жүзеге асыратын субъектілерге байланысты келесі түрлеген бөлінеді:

1) **Мемлекеттік экологиялық бақылау** – уәкілетті органның өз құзыреті шегінде қоршаған ортаны қорғау саласындағы Қазақстан Республикасы заңдарының, Қазақстан Республикасы Президенті жарлықтарының және Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулыларының талаптарын жеке және заңды тұлғалардың сақтауын қамтамасыз етуге бағытталған қызметі. Инспекторлық тексеру – мемлекеттік экологиялық бақылаудың нысаны болып табылады. Инспекторлық экологиялық тексеру дегеніміз – мемлекеттік экологиялық бақылауды жүзеге асыратын лауазымды адамдар табиғат пайдаланушылардың Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасын сақтауы туралы ақпаратты жинау мен талдау арқылы жүргізетін іс-шаралар кешені болып табылады.

2) **Өндірістік экологиялық бақылау** – арнайы табиғат пайдалануды жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалармен қоршаған ортаны қорғау саласындағы Қазақстан Республикасы заңдарының, Қазақстан Республикасы Президенті жарлықтарының және Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулыларының талаптарын жеке және заңды тұлғалардың сақтауын қамтамасыз етуге бағытталған қызметі.

3) **Қоғамдық экологиялық бақылау** – жұртшылықты мемлекеттің экологиялық проблемаларына тарту мақсатында жүргізілетін және жүргізу тәртібін қоғамдық бірлестіктер өз жарғыларына сәйкес айқындайтын қоршаған ортаны қорғауға және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға бағытталған қызмет түрі.

Мемлекеттік экологиялық бақылаудың бағыттары

Мыналарға:

- 1) Қазақстан Республикасы экологиялық заңнамасының сақталуына;
- 2) қоршаған ортаның ластану салдарларын жою жөніндегі шаралардың жүргізілуіне;
- 3) жерлерді жақсарту, жердің жұтаңдауынан туындататын процестер салдарларының алдын алу мен жою, топырақтың құнарлылығын қалпына келтіру және сақтау жөніндегі іс-шаралар кешенінің жүргізілуіне;
- 4) кәсіпорындарды, құрылыстар мен өзге де объектілерді салу және реконструкциялау кезінде жерді рекультивациялау жөнінде шаралар қабылдауды қамтамасыз ететін экологиялық талаптардың сақталуына;
- 5) кәсіпорындарды, құрылыстар мен өзге де объектілерді пайдалануға беру және пайдалану кезінде жерді рекультивациялау жөніндегі жобаланған жұмыстарды орындау бөлігінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- 6) жерді бүлдірумен байланысты жұмыстар жүргізген кезде топырақтың құнарлы қабатының алынуына, сақталуы мен пайдаланылуына;
- 7) пайдалы қазбалардың өнеркәсіптік қорларын өндіріп алу шамасына қарай немесе басқа да бүлдіретін процестер мен жұмыстардан босатылған жерлердің нысаналы мақсатына сай одан әрі пайдалану үшін жарамды жағдайға келтірілуіне;

- 8) қоршаған ортаны қорғауға қатысты лицензиялық келісімшарттық талаптардың сақталуына;
- 9) жер қойнауын ластанудан, су басудан және кен орны мен басқа да қоршаған орта объектілерінің бүлінуіне әкеп соғатын техногендік процестерден сақталуына;
- 10) жер қойнауына мемлекеттік меншік құқығының сақталуына;
- 11) жер қойнауын пайдалану объектілерінің консервациялануы мен жойылуына;
- 12) технологияларға, техника мен жабдыққа қойылатын экологиялық талаптардың сақталуына;
- 13) жер қойнауын пайдалану және минералдық шикізатты өңдеу кезінде экологиялық нормалар мен ережелердің сақталуына;
- 14) минералдық шикізатты өндіру мен өңдеу кезінде қоршаған ортаны қорғау мәселелері жөніндегі жобалық шешімдердің сақталуына;
- 15) жер қойнауын пайдалану жөніндегі операцияларды жүргізген кезде авариялық және өзге де қауіпті жағдайлардың алдын алу жөніндегі іс-шаралардың орындалуына;
- 16) зиянды заттардың, радиоактивті қалдықтардың көмілуіне және сарқынды сулардың жер қойнауына ағызылуына;
- 17) Қазақстан Республикасының құрлықтық қайраңында қалдықтар мен басқа да материалдарды көму, скважиналар мен жабдықтарды консервациялау мен демонстрация ережелерінің сақталуына;
- 18) су сапасы нормативтерінің сақталуына;
- 19) атмосфералық ауаны қорғаудың, оның ішінде көлік және басқа да жылжымалы құралдарды пайдалануға шығару және пайдалану кезінде техникалық регламенттердің, нормативтердің, ережелер мен өзге де талаптардың сақталуына;
- 20) қалдықтарды жинап қою мен жағу кезінде атмосфералық ауаны қорғау жөніндегі талаптардың сақталуына;
- 21) парниктік газдар шығарындыларын жүзеге асырған кезде талаптардың сақталуына;
- 22) кәсіпорындарды, құрылыстар мен өзге де объектілерді салу, реконструкциялау, пайдалануға беру және пайдалану кезінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- 23) қоршаған ортаны ластаудың алдын алу жөніндегі экологиялық талаптар бөлігінде радиоактивті және өзге де экологиялық жағынан қауіпті заттарды пайдалану, сақтау, тасымалдау, көму, кәдеге жарату немесе олармен өзге де жұмыстар істеу ережелерінің сақталуына;
- 24) химиялық және биологиялық заттарды қолдану, сақтау, тасымалдау бойынша белгіленген нормалар мен ережелердің сақталуына;
- 25) экологиялық рұқсаттарда белгіленген табиғат пайдалану талаптарының орындалуына;
- 26) өндіріс пен тұтыну қалдықтарын есепке алу, кәдеге жаратудың және залалсыздандырудың белгіленген нормалары мен ережелерінің сақталуына;
- 27) ластаушы заттарды шығарудың, тастаудың стационарлық көздері бар және өндіріс пен тұтыну қалдықтарын орналастыратын объектілердің санитарлық-қорғаныш аймақтарына қойылатын экологиялық талаптардың сақталуына;
- 28) Қазақстан Республикасының аумағындағы радиациялық жағдайға, қоршаған орта объектілерінің радиоактивті заттармен ластануының алдын алу жөніндегі жобалық шешімдердің орындалуына;
- 29) тазарту құрылыстары жұмысының технологиялық регламенттерінің сақталуына;
- 30) өндірістік экологиялық бақылау нормалары мен ережелерінің сақталуына;
- 31) Қазақстан Республикасының міндетті экологиялық сақтандыру туралы заңнамасының сақталуына;
- 32) қоршаған ортаны қорғау саласында лицензияланатын қызмет түрін жүзеге асырудың біліктілік талаптары мен ережелерінің сақталуына;
- 33) мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізудің міндеттілігі туралы талаптардың сақталуына және оның шарттарының орындалуына;
- 34) міндетті экологиялық аудит жүргізу және қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша дұрыс ақпарат беру туралы талаптардың сақталуына;
- 35) Қазақстан Республикасының құрлықтық қайраңында теңіздегі ғылыми зерттеулерді жүргізу кезінде экологиялық талаптардың сақталуына;
- 36) қауіпті қалдықтарды трансшекаралық тасымалдау ережелерінің сақталуына;

37) озонды бұзатын заттардың нақты әкелінген, әкетілген және өткізілген саны туралы деректерді қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органға ұсыну туралы талаптардың сақталуына;

38) өндірушілердің (импорттаушылардың) қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді, залалсыздандыруды, пайдалануды және (немесе) кәдеге жаратуды ұйымдастырғаны үшін төлемақы төлеу жөніндегі талаптарды орындауына;

39) өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері операторының Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде айқындалған талаптарды орындауына мемлекеттік экологиялық бақылау жүзеге асырылады.

Табиғи ресурстардың мемлекеттік кадастрларының бірыңғай жүйесі.

Қазақстан Республикасының табиғи ресурстары мемлекеттік кадастрларының бірыңғай жүйесі (бұдан әрі – Кадастрлардың бірыңғай жүйесі) Қазақстан Республикасының табиғи және экономикалық әлеуетінің бірыңғай жалпы мемлекеттік кешенді есебін жүргізу мен бағалауды қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының табиғи ресурстары мемлекеттік кадастрларының барлық түрлерін біріктіретін салааралық ақпараттық жүйе ретінде құрылады және жүргізіледі.

Табиғи ресурстардың мемлекеттік кадастрлары дегеніміз – белгіленген тәртіппен табиғи ресурстардың сандық және сапалық көрсеткіштері туралы ақпараттың жүйелендірілген жиынтығы болып табылады. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне сәйкес, қоршаған ортаны қорғау саласында келесідей кадастрлар түрі қарастырылған:

- табиғи ресурстардың мемлекеттік кадастрлары,
- өндіріс пен тұтыну қалдықтарының мемлекеттік кадастры,
- зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көму мен сарқынды суларды жер қойнауына ағызудың мемлекеттік кадастры,
- парниктік газдар шығарындылары көздерінің және сіңірулерінің мемлекеттік кадастры.

Қоршаған ортаның құрамдас бөліктері: жер, су, орман, топырақ, жер қойнауы, өзара байланыста болатын өсімдіктер мен жануарлар дүниесі Кадастрлардың бірыңғай жүйесінің объектілері болып табылады.

Кадастрлардың бірыңғай жүйесін жүргізудің негізгі принциптері:

- 1) кадастрлық ақпаратты өңдеу мен ұсыну технологиясының біртұтастығы;
- 2) автоматтандырылған ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану;
- 3) ақпаратты толықтыру мен жаңартудың объективтілігі болып табылады.

Кадастрлардың бірыңғай жүйесі құрылымын мына есепке алу объектілері құрайды, олар бойынша мониторингті мына арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар жүзеге асырады:

1) мемлекеттік жер кадастры бойынша – жер ресурстарын басқару саласындағы орталық уәкілетті орган – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде;

2) мемлекеттік су кадастры бойынша (жерүсті және жерасты су көздері, су ресурстарын пайдалану) – қоршаған ортаны қорғау, су қорын пайдалану мен қорғау, жер қойнауын зерттеу мен пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік органдар – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – өзендер бассейні және әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде;

3) мемлекеттік орман кадастры бойынша – орман шаруашылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде;

4) кен орындарының және пайдалы қазбалар көріністерінің, техногендік минералдық түзілімдердің мемлекеттік кадастры бойынша – жер қойнауын зерттеу және пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде;

5) ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастры бойынша – ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде;

6) жануарлар дүниесінің мемлекеттік кадастры бойынша – жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру және пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган – жалпы республика бойынша, ал оның аумақтық органдары – әкімшілік-аумақтық бірліктер шегінде.

Өндіріс пен тұтыну қалдықтарының мемлекеттік кадастры. Өндіріс пен тұтыну қалдықтарының мемлекеттік кадастры дегеніміз – (бұдан әрі – Қалдықтардың мемлекеттік кадастры) қалдықтарды орналастырудың әрбір объектісі (олардың кеңістіктегі орналасуын көрсете отырып) бойынша геоақпараттық жүйелер, сондай-ақ қалдықтардың түрлері, олардың шығу көздері мен физикалық-химиялық қасиеттері (халыққа және қоршаған ортаға қауіптілігі ескеріле отырып), компоненттік құрамы, сандық және сапалық көрсеткіштері, оларды сақтаудың, көму мен тастаудың техникалық, гидрогеологиялық және экологиялық шарттары, оларды пайдалану мен залалсыздандыру технологиялары негізінде жүйелендірілген, кезеңділікпен толықтырылатын және нақтыланатын бірегей мәліметтер жиынтығы болып табылады.

Қалдықтардың мемлекеттік кадастрының мақсаттары мен міндеттері:

1. Мемлекеттік органдарды, мүдделі жеке және заңды тұлғаларды қоршаған ортаны қорғауға қатысты технологиялық, экономикалық, құқықтық және басқа да шешімдерді бағалау, болжау, әзірлеу үшін ақпаратпен қамтамасыз ету;
2. Қалдықтардың жалпы мемлекеттік кешенді есебін жүргізу мақсатында жүзеге асырылады.

Зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көмудің және сарқынды суларды жер қойнауына ағызудың мемлекеттік кадастры.

Зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көму мен сарқынды суларды жер қойнауына ағызудың мемлекеттік кадастрын (бұдан әрі – Көмудің мемлекеттік кадастры) жүргізу – Қазақстан Республикасының аумағында зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көму мен сарқынды суларды жер қойнауына ағызу объектілері бар табиғат пайдаланушылар үшін міндетті болып табылады.

Көмудің мемлекеттік кадастрында көмілген заттардың және ағызылған сулардың сандық және сапалық көрсеткіштері, көму мен ағызудың тау-кен-техникалық, арнаулы инженерлік-геологиялық, гидрогеологиялық және экологиялық жағдайлары көрсетілген үлгісі мен түрін сипаттайтын мәліметтер болады және:

1) зиянды заттар, радиоактивті қалдықтар көмілетін объектілер мен сарқынды су ағызылатын жерлердің жалпы сипаттамасын: орналасқан жерін, пайдалану кезеңін, ұстауға жұмсалатын шығынды, қоршаған орта жай-күйінің мониторингі мен жер қойнауы мониторингін бақылау желісінің болуын және орналасуын;

2) зиянды заттар, радиоактивті қалдықтар көмілетін объектілер мен сарқынды су ағызылатын жерлердің физикалық сипаттамасын: оқшаулану сипаттамасын, тау-кен жынысы типін, қабатты-коллектор жатқан жердің тереңдігі мен тиімді қуатын, оның алаңын, кеуектік коэффициентін, төсеніштік және бөгесіндік су қысымының сипаттамасын, жерасты суларының табиғи ағысының жылдамдығын, сарқынды сулардың сақталуы мен басқа да сандық және сапалық көрсеткіштерді;

3) зиянды заттардың, радиоактивті қалдықтардың, сарқынды сулардың сипаттамасын: өнімнің атауын, нәтижесінде өнім жасалатын технологиялық өндірістер немесе процестерді, физикалық сипаттамасын (толық химиялық құрамын, уытты компоненттерінің болуын, өрт шығу-жарылыс қауіптілігі, ерігіштігі, сақтау кезінде басқа заттармен сыйысымдылығы, негізгі ластаушы радионуклидтер, олардың активтілігі және басқа да сипаттамалар), тасымалдау жүйесінің сипаттамасын қамтиды.

Парниктік газдар шығарындылары көздерінің және сіңірулерінің мемлекеттік кадастры.

Парниктік газдар шығарындылары көздерінің және сіңірулерінің мемлекеттік кадастры – парниктік газдар шығарындылары көздерін, олар шығарған шығарындылар мөлшерін, сондай-ақ қондырғы операторы үшін белгіленген шекара шегіндегі парниктік газдар сіңірулері мөлшерін есепке алу жүйесі. Көміртегі бірліктерінің мемлекеттік тізілімінің негізгі функциялары айналымға енгізілген, сақтауда жатқан, берілген, сатып алынған, жойылған және айналымнан алынған көміртегі бірліктерінің нақты есебін қамтамасыз ету, сондай-ақ басқа да ұлттық тізілімдермен деректер алмасу болып табылады. Көміртегі бірліктерінің мемлекеттік тізілімін қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның парниктік газдарды реттеу жөніндегі ведомстволық бағынысындағы ұйымы қалыптастырады және жүргізеді.

Қоршаған ортаны қорғаудың экономикалық әдістері. Табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау жөніндегі шараларды жоспарлау мен қаржыландыру. Табиғатты қорғаудың экономикалық тетігі дегеніміз – қоршаған ортаны қорғау мен ұтымды табиғат пайдалануды қамтамасыз етуге бағытталған, нормативтік құқықтық актілерде көрініс тапқан экономикалық шаралардың жиынтығы.

Экологиялық құқықтағы экономикалық механизмнің рөлі – оның осы салада атқаратын функциясымен анықталады.

Экономикалық механизмнің функциялары:

- ұтымды табиғат пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауды экономикалық қамтамасыз ету (экономикалық механизмге енгізілген барлық экономикалық шараларды жүзеге асырумен атқарылады);
- ынталандырушылық қызметі (салықтық және несиелік жеңілдіктер, қоршаған ортаны қорғау саласындағы басқа да қолдау шаралары арқылы жүзеге асырылады).

Қоршаған ортаны қорғауды және табиғат пайдалануды **экономикалық реттеу тетіктерінің түрлері (ҚР ЭК 95-бабына сәйкес):**

- 1) қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларды **жоспарлау мен қаржыландыру**;
- 2) қоршаған ортаға **эмиссиялар үшін ақы төлеу**;
- 3) табиғи ресурстардың **жекелеген түрлерін пайдаланғаны үшін ақы төлеу**;
- 4) қоршаған ортаны қорғауды **экономикалық ынталандыру**;
- 5) қоршаған ортаға эмиссияларды басқарудың нарықтық тетіктері;
- 6) парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулерін азайтудың нарықтық тетіктері;
- 7) экологиялық сақтандыру;
- 8) өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері;
- 9) қоршаған ортаға келтірілген залалды экономикалық бағалау қоршаған ортаны қорғауды және табиғат пайдалануды экономикалық реттеу тетіктерінің түрлері болып табылады.

Жоспарлау

Табиғат пайдалану және қоршаған ортаны қорғау саласындағы жоспарлаудың нормативтік талаптары негізінен жалпы мемлекеттік жоспарлауға, оның әлеуметтік-экономикалық дамуына сәйкес жүзеге асырылады, яғни **қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларға мыналарды жатқызамыз (ҚР ЭК 96-бап):**

- 1) экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған;
- 2) қоршаған ортаның сапалық сипаттамаларын арттыру арқылы қоршаған орта құрауыштарының жай-күйін жақсартатын;
- 3) экологиялық жүйелердің жай-күйін тұрақтандыру мен жақсартуға, биологиялық әртүрлілікті сақтауға, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен молықтыруға ықпал ететін;
- 4) қоршаған ортаға және халықтың денсаулығына залал келтірудің алдын алатын және оларды болғызбайтын;
- 5) жойылуы қиын органикалық ластауыштарды қоса алғанда, қауіпті химиялық заттарды қауіпсіз басқаруды қамтамасыз етуге бағытталған;
- 6) қоршаған ортаны қорғауға, табиғатты ұтымды пайдалануға және қоршаған ортаны басқарудың халықаралық стандарттарын енгізуге бағытталған әдістер мен технологияларды жетілдіретін;
- 7) өндірістік экологиялық бақылауды дамытатын;
- 8) қоршаған ортаны қорғау саласындағы ақпараттық жүйелерді қалыптастыратын және экологиялық ақпарат беруге ықпал ететін;
- 9) экологиялық білімді насихаттауға, тұрақты даму үшін экологиялық білім мен ағарту ісіне ықпал ететін іс-шаралар;
- 10) парниктік газдар шығарындыларының көлемін азайтуға және (немесе) парниктік газдардың сіңірілуін арттыруға бағытталған іс-шаралар жатқызылады.

Табиғат пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы жоғарыда аталған іс шараларды жүзеге асыру, оларды қаржыландырумен тікелей байланысты.

Қаржыландыру. Экологиялық міндеттерді шешудің маңызды шарты – қаржыландыру. Табиғатты қорғау – қомақты қаржыны талап ететін қызмет түрі. Мысалы, кәсіпорынның тазалау құрылғыларының құны, кейде кәсіпорынның өзіндік құнының қырық пайызын құрайды.

ҚР ЭК 97-бабына сәйкес **Қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шараларды қаржыландыру:**

- 1) бюджет қаражаты;
- 2) табиғат пайдаланушылардың өз қаражаттары;
- 3) Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де көздер есебінен жүзеге асырылады.

Табиғат пайдалануға ақы төлеу

Ақы төлеу – табиғат пайдаланудың негізгі қағидаларының бірі болып табылады. Табиғат пайдалануға ақы алудың бірнеше көздеген мақсаты бар, олар: біріншіден, табиғи ресурстарды пайдаланғаны үшін ақы төлеу мемлекеттік және жергілікті бюджеттерді толықтырады; екіншіден, ақы төлеудің басты мақсаты – табиғат пайдаланушыларды табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға ынталандыру;

Экологиялық заңнама төлемнің екі түрін көрсетеді: табиғи ресурстарды пайдалану үшін және қоршаған ортаға зиянды ықпал еткені үшін.

Табиғи ресурстарды пайдалану үшін ақы төлеу. Табиғи ресурстарды пайдалану үшін ақы төлеу – салалық нормативтік актілерінде көрсетілген.

Қазақстан Республикасының Салық кодексіне сәйкес келесідей төлем түрлері көрсетілген:

14-бөлім. Жер салығы

2-параграф. Жер учаскелерін пайдаланғаны үшін төлемақы

3-параграф. Жерүсті көздерінің су ресурстарын пайдаланғаны үшін төлемақы

4-параграф. Қоршаған ортаға эмиссия үшін төлемақы

5-параграф. Жануарлар дүниесін пайдаланғаны үшін төлемақы

6-параграф. Орманды пайдаланғаны үшін төлемақы

7-параграф. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды пайдаланғаны үшін төлемақы

23-бөлім. Жер қойнауын пайдаланушыларға салық салу.

Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы.

ҚР ЭК 1 бабының 43-тармақшасына сәйкес **қоршаған ортаға эмиссиялар** дегеніміз – ластаушы заттардың шығарындылары, төгінділері, қоршаған ортада өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыру, күкіртті қоршаған ортада ашық түрде орналастыру және сақтау. Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы Қазақстан Республикасының Салық заңнамасында белгіленеді, табиғат пайдаланушылар экологиялық рұқсатта айқындалған нормативтер шегінде жүзеге асыратын қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы Қазақстан Республикасының Салық заңнамасында белгіленген тәртіппен алынады. Қоршаған ортаға эмиссиялардың:

- 1) ластаушы заттар шығарындыларының;
- 2) ластаушы заттар төгінділерінің;
- 3) өндіріс пен тұтынудың орналастырылған қалдықтарының;

13)мұнай операцияларын жүргізу кезінде түзілетін, орналастырылған күкірттің белгіленген нормативтері шегінде және (немесе) одан да көп мөлшерде қоршаған ортаға эмиссиялардың нақты көлемі салық салу объектісі болып табылады.

Мәселен, тұрақты көздерден ластағыш заттардың шығарындылары үшін төлемақы мөлшерлемелері мыналарды құрайды: 1 тонна үшін төлемақы мөлшерлемелері (АЕК), Күкірт тотықтары – 10 АЕК, Азот тотықтары – 10 АЕК, Қорғасын және оның қосындылары 1993 АЕК, Күкіртсутек – 62 АЕК, т.с.с. Қоршаған ортаға эмиссиялар үшін төлемақы бойынша салықтық міндеттемелерді атқару табиғат пайдаланушыны қоршаған ортаға келтірген залалды өтеуден босатпайды.

Экологиялық сақтандыруды құқықтық реттеу. Экологиялық сақтандыру қоршаған ортаны қорғаудың жаңа құқықтық шарасы болып табылады. **Экологиялық сақтандыру дегеніміз** – қоршаған ортаға, басқа адамдардың өміріне, денсаулығына немесе мүлкіне зиян келтіру салдарынан шарттан туындайтын міндеттемелер бойынша жауапкершілік тәуекелі туындаған кездегі жеке және заңды тұлғаның мүлктік құқықтарын қорғауға байланысты қатынастар кешені болып табылады.

Үшінші тұлғалардың өміріне, денсаулығына, мүлкіне және (немесе) авариялық ластануы нәтижесінде қоршаған ортаға келтірілген зиянды өтеу экологиялық сақтандырудың **мақсаты** болып табылады.

Экологиялық сақтандырудың түрлері:

- Міндетті экологиялық сақтандыру – Қазақстан Республикасының Міндетті экологиялық сақтандыру туралы заңына сәйкес жүзеге асырылады. Шаруашылық және өзге де қызметтің экологиялық жағының қауіпті түрлерін Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды.
- Ерікті экологиялық сақтандыруды – жеке және заңды тұлғалар өздерінің еркін білдіруіне қарай жүзеге асырады. Ерікті экологиялық сақтандырудың түрлері, талаптары және тәртібі сақтандырушылар мен сақтанушылар арасындағы шарттарда айқындалады.

Қоршаған ортаға әсерді бағалау – шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған орта мен адам денсаулығына ықтимал салдарлары бағаланатын, Қазақстан Республикасы экологиялық заңнамасының талаптары ескеріле отырылып, қолайсыз зардаптарды (табиғи экологиялық жүйелер

мен табиғи ресурстардың жойылуын, жұтаңдауын, бүлінуін және сарқылуын) болдырмау, қоршаған ортаны сауықтыру жөніндегі шаралар әзірленетін рәсім.

Қоршаған ортаға келтірілген залалды экономикалық бағалау – қоршаған ортаны және табиғи ресурстардың тұтыну қасиеттерін қалпына келтіру үшін қажетті шығындардың құндық көрінісі.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның лауазымды адамдары қоршаған ортаға залал келтіру фактісі анықталған күннен бастап бір ай мерзім ішінде қажетті материалдарды жинау мен талдауды жүргізеді және келтірілген залалға экономикалық бағалауды белгілейді.

Атмосфералық ауаны және су ресурстарын белгіленген нормативтерден тыс ластаудан, сондай-ақ өндіріс пен тұтыну қалдықтарын, оның ішінде радиоактивті қалдықтарды белгіленген нормативтерден тыс орналастырудан келтірілген залалды экономикалық бағалау – Қазақстан Республикасының Үкіметі бекітетін ережелерге сәйкес тура немесе жанама әдістермен айқындалады.

Залалды экономикалық бағалаудың тура әдісі неғұрлым тиімді инженерлік, ұйымдық-техникалық және технологиялық іс-шаралар арқылы қоршаған ортаны қалпына келтіруден, жұтаңдаған табиғи ресурстардың орнын толтырудан, тірі организмдерді сауықтыруға қажетті нақты шығындарды анықтаудан тұрады.

Қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның лауазымды адамдары бірінші кезекте қоршаған ортаға залал келтірген тұлғаның қоршаған ортаны қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру мүмкіндігін қарастырады.

Қоршаған ортаны қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды жүргізу жөніндегі тиісті міндеттемелер қоршаған ортаға залал келтірген тұлғаның нақты іс-шаралар және оларды жүргізу мерзімі көрсетілген кепілдік хатында жазылады.

Залалдың салдарларын жою жөніндегі шаралардың құны олардың нарықтық құны бойынша айқындалады.

Залалды тура әдіспен экономикалық бағалау кезінде қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның лауазымды адамдары тәуелсіз сарапшыларды тарта алады. Сарапшылар ретінде экологиялық аудиторлар, жобалау, инженерлік және ғылыми ұйымдардың мамандары қатыса алады.

Тәуелсіз сарапшылар жұмысына ақы төлеу жөніндегі міндет қоршаған ортаға залал келтірген тұлғаға жүктеледі.

Залалды экономикалық бағалаудың жанама әдісі залалды экономикалық бағалаудың тура әдісін қолдану мүмкін болмайтын жағдайларда қолданылады.

Залалды экономикалық бағалаудың жанама әдісі қоршаған ортаға әсер ету түрлеріне қарай залалды әрбір ингредиент бойынша жиынтықтау жолымен айқындалады.

Парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулері саласындағы мемлекеттік реттеу. Парниктік газдар дегеніміз – атмосфераның табиғи және (немесе) антропогендік түрде шығатын, жылу беретін инфрақызыл сәулелі сіңіретін және (немесе) оның шығу көзі болып табылатын, газ тәрізді құрамдас бөліктері болып табылады.

Парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулері саласында мемлекеттік реттеу:

- 1) қондырғы операторларына парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлуді;
- 2) парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңірулерінің нарықтық тетіктерін белгілеуді;
- 3) қондырғы операторларын әкімшілендіруді қамтиды.

Қызметін экономиканың мұнай-газ, энергетика, тау-кен металлургиясы, химия салаларында, ауыл шаруашылығында және көлікте жүзеге асыратын табиғат пайдаланушылардың парниктік газдар шығарындыларын жылына көміртегі қостотығының жиырма мың тоннасына тең келетін мөлшерден асатын парниктік газдар шығарындыларына квоталар алмай қызметті жүзеге асыруына тыйым салынады. Парниктік газдар шығарындыларына квоталар қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган белгілеген тәртіппен Парниктік газдар шығарындыларына квоталар бөлудің ұлттық жоспарына сәйкес беріледі. Табиғат пайдаланушы есепті кезең ішінде жұмыс істеп тұрған әрбір қондырғыға парниктік газдар шығарындыларының көлеміне квота алады.

Парниктік газдар шығарындыларын азайту және сіңірулерді ұлғайту жөніндегі ішкі жобалар экономиканың мынадай салаларында:

- 1) тау-кен өндіруде және металлургияда (шахталық метанды кәдеге жарату жобалары бөлігінде);
- 2) ауыл шаруашылығында;
- 3) тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықта;

- 4) орманды және далалы аумақтарды көгалдандыруда;
- 5) жердің тозуының алдын алуда;
- 6) жаңартылатын энергия көздерінде;
- 7) коммуналдық және өнеркәсіптік қалдықтарды қайта өңдеуде;
- 8) көлікте;
- 9) энергия тиімді жұмсалатын құрылыста;
- 10) энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыруда іске асырылуы мүмкін.

Парниктік газдар шығарындыларын азайту мен сіңірудің нарықтық тетігі:

- 1) парниктік газдар шығарындыларына квоталармен сауданы;
- 2) парниктік газдарды сіңіру, шығарындыларды сертифицикатталған азайту, шығарындыларды азайту, шығарындыларды ішкі азайту бірліктерінің саудасын;
- 3) парниктік газдар шығарындыларына шектеу және (немесе) азайтулар бар елдер және олардың заңды тұлғалары арасындағы белгіленген мөлшердегі бірліктердің халықаралық саудасын қамтиды.

Парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулерін реттеу саласындағы жобалық тетіктерді іске асыруға қатысатын заңды тұлғалар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес биржалық саудаға қатысушылар парниктік газдар шығарындылары нарығының субъектілері болып табылады. Көміртегі бірлігі тауар болып табылады. Парниктік газдар сіңірулері, шығарындыларды сертифицикатталған азайту, шығарындыларды азайту, квоталар, шығарындыларды ішкі азайту бірліктерін екінші айналымда сату Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес айқындалатын ұйымдастырылған тауар алаңдарында (биржаларда) жүргізіледі.

Экологиялық мониторингті жүзеге асырудың тәртібі. Мемлекеттік экологиялық мониторинг (қоршаған орта мен табиғи ресурстар мониторингі) – табиғи және антропогендік факторлардың әсерінен қоршаған ортаның, табиғи ресурстардың жай-күйінің өзгеруін бағалау, болжау және бақылау мақсатында олардың жай-күйін қадағалаудың кешенді жүйесі.

Мемлекеттік экологиялық мониторинг объектілері – атмосфералық ауа, жер, жер үсті мен жер асты сулары, жер қойнауы, жануарлар және өсімдіктер дүниесі, сондай-ақ климат пен Жердің озон қабаты, экологиялық жүйелер, қоршаған ортаның халықтың денсаулығына әсер ететін факторлары болып табылады.

Қоршаған орта мен табиғи ресурстар мониторингінің бірыңғай мемлекеттік жүйесі – экологиялық қауіпсіздікті, табиғи ресурстарды сақтауды, молықтыруды және ұтымды пайдалануды, сондай-ақ халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығын қамтамасыз ету мақсатында басқарушылық және шаруашылық шешімдердің қабылдануы үшін қоршаған орта мен табиғи ресурстардың жай-күйін байқауды, сондай-ақ олардың нақты жай-күйі туралы деректерге талдау жасауды қамтитын көп мақсатты ақпараттық жүйе. Қоршаған орта мен табиғи ресурстар мониторингінің бірыңғай мемлекеттік жүйесінің принциптері:

- 1) бірыңғай ұйымдық, әдістемелік, метрологиялық және ақпараттық ұстаным негізінде жұмыс істеу;
- 2) қолданыстағы мемлекеттік және өзге де мониторинг жүйелерінің мүмкіндіктерін барынша пайдалану болып табылады.

4. Қоршаған орта мен табиғи ресурстар мониторингінің бірыңғай мемлекеттік жүйесінің міндеттері:

- 1) қоршаған ортаның, биологиялық эралуандық және экожүйелердің жай-күйі туралы, антропогендік әсер ету көздері, тіршілік ету ортасының халық денсаулығына әсер ететін факторлары туралы дұрыс және салыстырмалы ақпарат алу;

- 2) қоршаған ортаның жай-күйін, антропогендік әсер ету деңгейлерін, биосфера жай-күйінің көрсеткіштерін, экожүйелердің функционалдық тұтастығын бағалау және болжау;

- 3) экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша қабылданатын басқарушылық шешімдері мен өткізілетін іс-шаралардың тиімді болуына талдау жүргізу үшін деректермен қамтамасыз ету болып табылады.

Қоршаған орта мен табиғи ресурстар мониторингі бірыңғай мемлекеттік жүйесінің мазмұнын мониторингтің мынадай кіші жүйелері:

- 1) қоршаған орта жай-күйінің мониторингі;
- 2) табиғи ресурстар мониторингі;
- 3) мониторингтің арнайы түрлері құрайды.

Қоршаған орта жай-күйінің мониторингі мынадай түрлерді қамтиды:

- 1) атмосфералық ауа жай-күйінің мониторингі;

- 2) атмосфералық жауын-шашын жай-күйінің мониторингі;
- 3) су ресурстарының сапалық жай-күйінің мониторингі;
- 4) топырақ жай-күйінің мониторингі;
- 5) метеорологиялық мониторинг;
- 6) радиациялық мониторинг;
- 7) трансшекаралық ластанулар мониторингі;
- 8) фондық мониторинг.

Атмосфералық ауа жай-күйінің мониторингі – Қазақстан Республикасының елді мекендерінде атмосфералық ауаның ластануының жай-күйіне бақылау жасау жүйесі. Мемлекеттік бақылау бекеттерінің санын және оларды әрбір нақты елді мекенде орналастыруды халық саны, жер рельефі, ластанудың нақты деңгейін ескере отырып, қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган өз құзыреті шегінде айқындайды.

Атмосфералық жауын-шашын жай-күйінің мониторингі – атмосфераның ластануының көрсеткіші болатын атмосфералық жауын-шашынның химиялық құрамына бақылау жасау, сондай-ақ қыс кезінде атмосфераның өңірлік ластануын бағалау және елді мекендер мен өнеркәсіп объектілерінен ластанушы заттардың таралу ауқымын анықтау үшін қар қабатындағы заттардың болуына бақылау жасау жүйесі.

Су ресурстарының сапалық жай-күйінің мониторингі – жер үсті және жер асты сулары сапасының жай-күйіне бақылау жасау жүйесі.

Топырақ жай-күйінің мониторингі – елді мекен жерлерінде, суармалы аумақтар мен ауыл шаруашылығы алқаптарында топырақтың техногендік ластануының жай-күйіне бақылау жасау жүйесі.

Метеорологиялық мониторинг – мемлекеттік органдарды, жеке және заңды тұлғаларды ауа райы туралы ақпаратпен қамтамасыз ету, қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді метеорологиялық, агрометеорологиялық болжамдар жасау және дүлей метеорологиялық құбылыстардың туындау ықтималдығы туралы ескерту мақсатында атмосфера мен жер үстінің физикалық параметрлеріне, метеорологиялық, оның ішінде актинометрикалық, жылу балансы, озонметрикалық, аэрологиялық бақылау жасаудың кешенді жүйесі. Метеорологиялық мониторинг деректерінің негізінде климаттың және Жердің озон қабатының мониторингін жүргізу жүзеге асырылады.

Радиациялық мониторинг – қоршаған ортаның объектілері мен аумақтардың техногендік және табиғи радиоактивті ластануына бақылау жасау жүйесі.

Трансшекаралық ластану мониторингі – трансшекаралық сулар мен ауаның трансшекаралық ластануының, сондай-ақ қоршаған ортаға трансшекаралық әсерді болғызбау, шектеу және азайту үшін қолданылатын шаралар тиімділігінің жай-күйіне шекаралас мемлекеттермен халықаралық ынтымақтастық шеңберінде жүзеге асырылатын бақылау жүйесі.

Фондық мониторинг – қоршаған ортаның кешенді фондық мониторингі станцияларының мамандандырылған желісіндегі атмосфера мен басқа да ортаның биосферамен өзара іс-қимылының жай-күйіне бақылау жасау жүйесі.

Гидрологиялық мониторинг – су объектілерінің жай-күйі туралы жедел және болжамды ақпарат алу мақсатында су объектілерінің жай-күйін және су объектілерінің мемлекеттік мониторингі жүйесінің құрамдас бөлігін тұрақты және (немесе) мерзімді байқау жүйесі.

Табиғи ресурстар мониторингі мынадай түрлерді қамтиды:

- 1) жер мониторингі;
- 2) су объектілері және оларды пайдалану мониторингі;
- 3) жер қойнауы мониторингі;
- 4) ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мониторингі;
- 5) таулы экожүйелер мен шөлейттену мониторингі;
- 6) орман мониторингі;
- 7) жануарлар дүниесі мониторингі;
- 8) өсімдіктер дүниесі мониторингі.

Табиғи ресурстар мониторингін Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар жүзеге асырады.

Жер мониторингі болып жатқан өзгерістерді уақтылы анықтау, оларды бағалау, олардың одан әрі қанат жаюын болжау және теріс процестер салдарларының алдын алу және жою жөнінде ұсыныстар әзірлеу мақсатында жүргізілетін жер қорының сандық және сапалық жай-күйіне базалық (бастапқы), жедел, мерзімді бақылау жасау жүйесі болып табылады.

Жер мониторингінің деректері Мемлекеттік жер кадастрында қорытылады.

Су объектілерінің мониторингі олардың жай-күйінің гидрологиялық, гидрогеологиялық, гидрогеохимиялық, санитарлық-химиялық, микробиологиялық, паразитологиялық, радиологиялық және уыттылық көрсеткіштерін тұрақты бақылау, теріс процестерді уақытылы анықтау, олардың қанат жаюын бағалау және болжау мақсатында алынған ақпаратты жинау, өңдеу және беру, жүзеге асырылатын су шаруашылығы іс-шараларының зиянды салдарларын болғызбау және тиімділік дәрежесін айқындау жөнінде ұсынымдар әзірлеу жүйесі болып табылады.

Жер қойнауының мониторингі мемлекеттік жер қойнауы қорының ұтымды пайдаланылуын қамтамасыз ету және олардың өзгерістерін уақытылы анықтау, теріс процестерді бағалау, олардың алдын алу және салдарларын жою үшін жер қойнауының жай-күйіне бақылау жасау жүйесі болып табылады. Жер қойнауы мониторингінің деректері Мемлекеттік жер қойнауы кадастрында қорытылады.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мониторингі – табиғи процестердің қалыпты өтуі мен қоршаған ортаның жай-күйіндегі өзгерістердің ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың экологиялық жүйелеріне әсерін зерттеу үшін бақылау жасау жүйесі. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мониторингінің деректері Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың мемлекеттік кадастрында қорытылады.

Таулы экожүйелер мен шөлейттену мониторингі – шөлейттену мен оның зардаптарына және таулы экожүйелердің жай-күйіне бақылау жасау.

Орман мониторингі орман қорын күзету, қорғау және ормандарды молықтыру, орман қорын пайдалану, биологиялық әралуандықты және ормандардың экологиялық функцияларын сақтау саласындағы мемлекеттік басқару мақсатында орман қорының жай-күйі мен серпінін бақылау, бағалау және болжау жүйесін білдіреді. Орман мониторингінің деректері Мемлекеттік орман кадастрында қорытылады.

Жануарлар дүниесінің мониторингі жануарлар дүниесін қорғау, молықтыру мен пайдалану және биологиялық әралуандықты сақтау саласындағы мемлекеттік басқару мақсатында жануарлар дүниесі объектілерінің жай-күйі мен динамикасын бақылау, бағалау және болжау жүйесі болып табылады. Жануарлар дүниесі мониторингінің деректері Жануарлар дүниесінің мемлекеттік кадастрында қорытылады.

Өсімдіктер дүниесінің мониторингі өсімдіктер дүниесін зерттеу, қорғау, молықтыру және тұрақты пайдалану мақсатында олардың объектілері жай-күйінің бағалануын бақылау жүйесін білдіреді.

Мониторингтің арнайы түрлеріне:

- 1) әскери-сынақ полигондарының мониторингі;
- 2) «Байқоңыр» зымыран-ғарыш кешенінің мониторингі;
- 3) парниктік газдардың және озон қабатын бұзатын заттарды тұтынудың мониторингі;
- 4) санитарлық-эпидемиологиялық мониторинг;
- 5) климаттың және Жердің озон қабатының мониторингі;
- 6) төтенше экологиялық жағдайлар және экологиялық зілзала аймағының мониторингі;
- 7) ғарыштық мониторинг жатады.

Әскери-сынақ полигондарының мониторингі – әскери, оның ішінде зымырандық техниканы сынақтан өткізуден, жабық және қолданыстағы полигондар аумақтарында бейбіт мақсаттарда ядролық жарылыстар жасаудан туындайтын қоршаған ортаның ластануына бақылау жасау жүйесі.

«Байқоңыр» зымыран-ғарыш кешенінің мониторингі – «Байқоңыр» кешенінің зымыран-ғарыш қызметі әсер еткен аумақтарда қоршаған ортаның жай-күйіне бақылау жасау жүйесі.

Парниктік газдардың және озон қабатын бұзатын заттарды тұтынудың мониторингі – парниктік газдардың атмосфераға шығарылатын шығарындыларын және озон қабатын бұзатын заттарды тұтынуды және олардың көздеріне бақылау жасау және есепке алу жүйесі.

Санитарлық-эпидемиологиялық мониторинг – халықтың денсаулығы мен тіршілік ету ортасының жай-күйіне, оларды талдаудың, бағалаудың және болжаудың, сондай-ақ халықтың денсаулығы жай-күйі мен тіршілік ету ортасы факторларының әсері арасындағы себеп-салдар байланыстарын айқындаудың мемлекеттік бақылау жасау жүйесі. Мониторингіті халықтың санитарлық-эпидемиологиялық салауаттылығы саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган жүзеге асырады.

Климаттың және Жердің озон қабатының мониторингі – климаттың өзгерістері мен Жердің озон қабатының динамикасына, олардың жай-күйін кешенді бағалау мен болжауға бақылау жасау.

Төтенше экологиялық жағдайлар және экологиялық зілзала аймағының мониторингі – төтенше экологиялық жағдай және экологиялық зілзала аймақтарының аумақтарында қоршаған ортаның жай-күйіне бақылау жасау жүйесі.

Ғарыштық мониторинг – ғарыштық орналастыру және дистанциялық тексеріп көрудің бақылау құралдарын пайдалана отырып, қоршаған ортаның жай-күйіне бақылау жасау жүйесі, оның жұмыс істеуін ұйымдастыруды аэроғарыштық қызмет саласындағы уәкілетті мемлекеттік орган жүзеге асырады.

Экологиялық аудиттің құқықтық жағдайы. Экологиялық аудит – аудиттелетін субъектілердің шаруашылық және өзге де қызметін экологиялық тәуекелдерді анықтау мен бағалау және олардың қызметінің экологиялық қауіпсіздік деңгейін арттыру жөнінде ұсынымдар әзірлеуге бағытталған тәуелсіз тексеру. Міндетті аудит және бастамашылық аудит экологиялық аудиттің түрлері болып табылады.

Жеке және заңды тұлғаларға қатысты міндетті экологиялық аудит жүргізуге:

1) жеке және заңды тұлғалардың шаруашылық және өзге де қызметінен қоршаған ортаға келтірілген, құжат бойынша расталған елеулі залал;

2) шаруашылық және өзге де қызметтің экологиялық қауіпті түрлерін жүзеге асыратын табиғат пайдаланушыны заңды тұлғаны қосу, бөлу және бөліп шығару түрінде қайта ұйымдастыру;

3) шаруашылық және өзге де қызметтің экологиялық қауіпті түрлерін жүзеге асыратын табиғат пайдаланушы – заңды тұлғалардың банкроттыққа ұшырауы негіз болып табылады.

Бастамашылық экологиялық аудит бастамашының және экологиялық аудитордың немесе экологиялық аудиторлық ұйымның арасындағы экологиялық аудитті жүргізуге арналған шартта көзделген экологиялық аудиттің нақты міндеттері, мерзімдері мен көлемі ескеріле отырып, аудиттелетін субъектінің не оған қатысушының бастамасы бойынша жүргізіледі.

Экологиялық аудитті жүргізудің сатылары мыналар:

1) аудиттелетін субъектімен алдын ала танысу;

2) аудит жүргізу жоспарын әзірлеу;

3) қажетті ақпаратты жинау және жүйелеу;

4) аудиттелетін субъектіні қарап тексеру және оның қызметкерлеріне сауал жүргізу;

5) арнайы зерттеулер көлемін айқындау;

6) арнайы зерттеулер жүргізу;

7) экологиялық тәуекелдерді айқындау;

8) экологиялық қауіпсіздік деңгейін арттыру жөнінде ұсыныстар әзірлеу;

9) экологиялық аудиторлық есеп жасау болып табылады.

Экологиялық аудиторлық ұйым жауапкершілігі шектеулі серіктестіктің ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған, аудиттелетін субъектілер қызметінің экологиялық қауіпсіздігін анықтау мен бағалауға бағытталған, олардың шаруашылық және өзге де қызметін тәуелсіз тексеруді жүзеге асыратын коммерциялық ұйым болып табылады. Шетелдік экологиялық аудиторлық ұйымдар Қазақстан Республикасында экологиялық аудиторлық қызметті тиісті экологиялық аудиторлық ұйымдарды – Қазақстан Республикасының резиденттерін құрған кезде ғана жүзеге асыра алады.

Экологиялық аудиторлық ұйымның құрамындағы экологиялық аудиторлардың саны үш адамнан кем болмауға тиіс.

Экологиялық білім беру мен ағарту ісі. Экологиялық білім беру мен ағарту ісі де қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу функциясы болып табылады. Экологиялық ағарту ісі дегеніміз – қоғамда экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыру мақсатында экологиялық білімді, қоршаған ортаның, табиғи ресурстардың жай-күйі, экологиялық қауіпсіздік туралы ақпаратты тарату. Экологиялық білім беру мен ағартудың мақсаты орнықты даму принциптеріне негізделген азаматтардың белсенді өмірлік ұстанымын және қоғамдағы экологиялық мәдениетті қалыптастыру болып табылады.

Қазақстан Республикасындағы экологиялық білім беру, экологиялық ағарту және қоршаған ортаны қорғау саласындағы мамандардың біліктілігін арттыру орнықты дамуға арналған білім жүйесінің бір бөлігі ретінде дамиды.

Экологиялық білім беру мен ағарту, мамандардың біліктілігін арттыру саласындағы негізгі міндеттер:

1) экологиялық білім берудің мазмұнын өзекті ету, білім беру ұйымдарын қазіргі заманғы оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз ету, оқытушы кадрлардың біліктілігін арттыру арқылы экологиялық білім берудің сапасын жақсартуды;

2) қоғам мен отбасында экологиялық ағарту жөніндегі ұйымдастыру негіздерін, бағдарламалар мен іс-шараларды дамытуды;

3) қоршаған ортаны қорғау саласындағы міндеттерді іске асыру үшін кәсіби кадрлар даярлауды қамтиды.

Үздіксіз және кешенді экологиялық білім беру жүйесі білім берудің барлық деңгейлерін қамтиды. Білім беру ұйымдарындағы экологиялық білім беру мамандандырылған және пәнаралық білім беру бағдарламаларын іске асыру, сондай-ақ экологиялық аспектілерді қазіргі оқу пәндеріне кіріктіру арқылы жүзеге асырылады. Мемлекеттік жалпыға бірдей міндетті білім беру стандарттары мен қоршаған ортаны қорғау және табиғат пайдалану саласындағы мамандықтар бойынша кәсіби білім берудің үлгілік оқу бағдарламаларын білім беру саласындағы уәкілетті орган қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органмен келісе отырып бекітеді.

Мемлекет мынадай басым бағыттар бойынша:

1) Қазақстан Республикасының орнықты дамуға көшуі үшін білім беру саласында ұзақ мерзімді іс-қимыл жоспарын айқындауды;

2) экологиялық білім беру мен ағартудың оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік негіздерін жетілдіруді;

3) қоршаған ортаны қорғау саласында білікті мамандар даярлауды;

4) экологиялық білім беру мен ағарту жөніндегі оқу және әдістемелік материалдардың қолжетімділігін қамтамасыз етуді;

5) қоғам мен отбасында экологиялық ағарту жөніндегі бағдарламаларды және іс-шараларды жүзеге асыратын ұйымдарды дамытуға жәрдемдесу жөнінде экологиялық білім беру мен ағартуды қолдауды жүзеге асырады.

2. Мемлекеттік қолдау шаралары:

1) Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жоспарлау жүйесі құжаттарының шеңберінде білім беру ұйымдарында экологиялық білім беруді (экологиялық білім беру мен ағарту, мамандардың біліктілігін арттыру жөніндегі оқу-әдістемелік жұмыстар мен іс-шараларды) қаржыландыруды;

2) мемлекеттік органдардың мамандар даярлауға мемлекеттік білім беру тапсырысын қалыптастыруға белсене қатысуын;

3) орнықты даму үшін білім беру саласындағы ғылыми зерттеулерге мемлекеттік тапсырыс беруді;

4) экологиялық білім беру мен ағарту саласындағы қызметті жүзеге асыратын қоғамдық бірлестіктерге мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс беруді;

5) Қазақстан Республикасы Мемлекеттік жоспарлау жүйесі құжаттарының шеңберінде экологиялық білім беру мен ағарту, кадрлардың біліктілігін арттыру мен оларды қайта даярлау жөніндегі қажетті іс-шараларды қамтамасыз етуді қамтиды.

Экологиялық ғылыми зерттеулер қоршаған ортаны қорғауды ғылыми тұрғыдан қамтамасыз ету, табиғи экологиялық жүйелерді жақсарту, қалпына келтіру, орнықты жұмыс істеуін қамтамасыз ету жөніндегі ғылыми негізделген іс-шараларды әзірлеу, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен молайту, Қазақстан Республикасының экологиялық қауіпсіздігі мен әлеуметтік, экономикалық және экологиялық теңгерімді дамуын қамтамасыз ету мақсатында жүргізіледі.

Экологиялық ғылыми зерттеулердің міндеттері:

1) қоршаған ортаның жай-күйін ғылыми тұрғыдан бағалау және болжау;

2) ғылыми негізделген экологиялық нормативтерді, стандарттар мен талаптарды әзірлеу;

3) табиғи ресурстарды кешенді және ұтымды пайдалануды негіздеу;

4) қоршаған ортаны қорғау және табиғат пайдалану саласында мемлекеттік реттеу мен басқаруды қамтамасыз ету үшін ғылыми ұсынымдар әзірлеу;

5) экологиялық тұрғыдан тиімді ресурстарды сақтау технологияларын ғылыми тұрғыдан негіздеу, әзірлеу және енгізу болып табылады.

Бақылау сұрақтары:

1) Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік реттеудің түсінігі, белгілері.

2) Табиғатты пайдалану мен қоршаған ортаны қорғауды басқаратын жалпы және арнайы органдар.

3) Қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызметті лицензиялау.

4) Экологиялық нормалауды құқықтық реттеу және қоршаған ортаға әсердің жол беруге болатын шекті нормативтері.

5) Экологиялық таңбалаудың құқықтық негіздері.

6) Экологиялық сараптама: мақсаттары, міндеттері, түрлері.

7) Экологиялық рұқсаттар – қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік басқарудың нысаны ретінде.

- 8) Экологиялық сақтандыруды құқықтық реттеу.
- 9) Экологиялық бақылаудың түрлері мен міндеттері.
- 10) Қоршаған ортаны қорғаудың экономикалық әдістері.
- 11) Табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен қоршаған ортаны қорғау жөніндегі шараларды жоспарлау мен қаржыландыру.
- 12) Қоршаған ортаға келтірілген залалды экономикалық бағалау.
- 13) Парниктік газдар шығарындылары мен сіңірулері саласындағы мемлекеттік реттеу.
- 14) Экологиялық мониторингті жүзеге асырудың тәртібі.
- 15) Экологиялық аудиттің құқықтық жағдайы.
- 16) Экологиялық білім беру мен ағарту ісінің құқықтық негіздері.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі 09.01.2007 ж.
2. Күлтелеев, С. Т. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы. Жалпы және Ерекше бөлімі: оқулық / С.Т. Күлтелеев, Е.Ш. Рахметов. – Алматы : HAS, 2008. – 325 б.
3. Байдельдинов Д.Л. Қазақстан Республикасының экологиялық құқығы.- Алматы, 2005.
4. Культелеев С.Т. Экологическое право Республики Казахстан: учебное пособие. – Алматы: «NURPRESS», 2011. – 432 с.